

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์
ประวัติศาสตร์ชุมชนโรงเรียนคำเที่ยงอนุสรณ์

โดย
อาจารย์ ภูเดช แสนสา
สาขาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

หัวหน้าโครงการ
รองศาสตราจารย์ สมโชติ อ๋องสกุล
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

โครงการการวิจัยและพัฒนาเครือข่ายในพื้นที่
เพื่อหนุนเสริมการเรียนรู้รายวิชาประวัติศาสตร์ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6
สถานศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่

ประวัติศาสตร์ชุมชนบริเวณโรงเรียนคำเที่ยงอนุสรณ์

ชุมชนบริเวณโรงเรียนคำเที่ยงอนุสรณ์ คือ ชุมชนกาหลงและชุมชนท่าแพ อยู่ในเขตพื้นที่แขวงนครพิงค์(ตำบลช้างม้อย) อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นชุมชนเก่าแก่แห่งหนึ่งของเมืองเชียงใหม่ โดยตั้งชุมชนอยู่บริเวณพื้นที่ด้านนอกของกำแพงเมืองเชียงใหม่ชั้นใน(กำแพงสี่เหลี่ยม) และมีการตั้งชุมชนอยู่ระหว่างด้านในและด้านนอกของกำแพงชั้นนอก(กำแพงดิน) ไปจนถึงติดกับริมฝั่งแม่น้ำปิงที่อยู่ในด้านทิศตะวันออก ชุมชนกาหลงและชุมชนท่าแพได้ว่าเป็นชุมชนที่สำคัญชุมชนหนึ่งของเมืองเชียงใหม่ เนื่องจากเป็นชุมชนตั้งอยู่บริเวณพื้นที่การค้าและการคมนาคมสำคัญตั้งแต่อดีตจวบจนปัจจุบัน ตลอดจนมีประเพณีความเชื่อเก่าแก่ของชุมชนที่ยังคงมีการสืบทอดรักษา

ตอนที่ 1 พัฒนาการของชุมชนบริเวณโรงเรียนคำเที่ยงอนุสรณ์

ชุมชนบริเวณโรงเรียนคำเที่ยงอนุสรณ์ ผู้เขียนได้แบ่งระยะเวลาพัฒนาการของชุมชนบริเวณนี้ที่มีความเปลี่ยนแปลงเห็นได้อย่างชัดเจนออกเป็น 4 ช่วง คือ

- (1) ยุคก่อนสถาปนาเมืองเชียงใหม่ในพ.ศ.1839 จนถึงเมืองเชียงใหม่ร้างเมื่อทำการต่อต้านการปกครองของพม่าเมื่อพ.ศ.2317
- (2) ยุคเก็บผักใส่ซ้าเก็บข้าใส่เมืองฟื้นฟูเมืองนครเชียงใหม่ถึงยุคก่อนปฏิรูปการปกครอง พ.ศ. 2339 - 2441
- (3) ยุคมณฑลเทศาภิบาลถึงก่อนยุคแผนพัฒนาเศรษฐกิจ พ.ศ.2442 – 2503
- (4) ยุคแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พ.ศ.2504 - ปัจจุบัน(พ.ศ.2554)

(1) ยุคก่อนสถาปนาเมืองเชียงใหม่ในพ.ศ.1839 จนถึงเมืองเชียงใหม่ร้างภายหลังทำการต่อต้านการปกครองของพม่าเมื่อพ.ศ.2317

บริเวณพื้นที่ตั้งชุมชนรายรอบโรงเรียนคำเที่ยงอนุสรณ์ ในอดีตตั้งแต่ก่อนสมัยก่อนตั้งเมืองเชียงใหม่ในพ.ศ.1839 ไม่ปรากฏหลักฐานว่าเป็นชุมชนอะไร แต่สันนิษฐานว่าคงมีชุมชนเล็กๆ ที่เป็นกลุ่มชาวลัวะตั้งบ้านเรือนอาศัยอยู่ เนื่องจากปรากฏมีลัวะตั้งถิ่นฐานและมีศูนย์กลางความเชื่ออยู่บริเวณเชิงดอยสุเทพ และจากตำนานก็กล่าวสะท้อนถึงมีลัวะเคยอาศัยอยู่บริเวณที่ตั้งของวัดบุพพารามซึ่งอยู่ไม่ห่างจากชุมชนบริเวณโรงเรียนคำเที่ยงอนุสรณ์¹ จนถึงช่วงหลังจากตั้งเมืองเชียงใหม่มีการผสมผสาน

¹ “ตำนานวัดเจ็ดยอด” อ้างใน สงวน โชติสุขรัตน์, ประชุมตำนานล้านนาไทย เล่ม ๒, (กรุงเทพฯ : อักษรบริกร, 2515), หน้า 137.

กลุ่มคนไทยวนและเม็ง(มอญ) ดังปรากฏมีชุมชนชาวมอญอย่างชัดเจนอยู่บริเวณรายรอบวัดบุพพาราม (บุพพาใน, อุปาเม็งใน)และวัดชัยมงคล(บุพพานอก, อุปาเม็งนอก) ที่อยู่ไม่ห่างจากโรงเรียนคำเที่ยงอนุสรณ์มากนัก มีการสร้างเวียงเชียงใหม่ชั้นใน(กำแพงรูปสี่เหลี่ยม)ขึ้น และภายหลังมีการสร้างกำแพงเชียงใหม่ชั้นนอก(กำแพงดิน)โอบกำแพงชั้นในทางด้านทิศตะวันออกและด้านทิศใต้ บริเวณที่ตั้งของชุมชนรายรอบโรงเรียนคำเที่ยงอนุสรณ์จึงเป็นชุมชนที่อยู่นอกกำแพงเวียงชั้นนอกติดกับแม่น้ำปิง จึงทำให้บริเวณนี้กลายเป็นตลาดและเส้นทางสัญจรสำคัญออกสู่แม่น้ำปิงมาตั้งแต่ยุคก่อตั้งเมืองเชียงใหม่

ในยุคราชวงศ์มังรายพื้นที่บริเวณชุมชนรายรอบโรงเรียนคำเที่ยงอนุสรณ์ สันนิษฐานว่าอาจมีการตั้งบ้านเรือนเบาบางเพราะติดกับแม่น้ำปิงมากเกินไป แต่จะมีการตั้งถิ่นฐานลึกเข้ามาทางทิศตะวันตกโดยเฉพาะบริเวณประตูท่าแพที่เป็นประตูเวียงเชียงใหม่ชั้นนอก(กำแพงดิน, ปัจจุบันประตูนี้ถูกทำลายอยู่บริเวณด้านหน้าวัดแสนฝาง) ไปจนถึงติดกับประตูเชียงเรือก(กำแพงอิฐ, ปัจจุบันเรียกว่าประตูท่าแพ) เนื่องจากบริเวณนี้เป็นพื้นที่ตั้งของตลาดเชียงเรือก ซึ่งเมืองเชียงใหม่จะมีตลาดประจำเมืองมาแต่โบราณอยู่ 2 แห่ง คือ ตลาดกลางเวียงกับตลาดเชียงเรือก(บริเวณประตูท่าแพชั้นในปัจจุบัน) ดังปรากฏหลักฐานในตำนานกล่าวว่า

“...อัน 1 เล่าด้วยริตกาตตั้งในเมืองเชียงใหม่มาแต่ก่อนนั้นมี 2 แห่ง คือกลางเวียง และที่ประตูเชียงเรือกเท่านั้น...”²

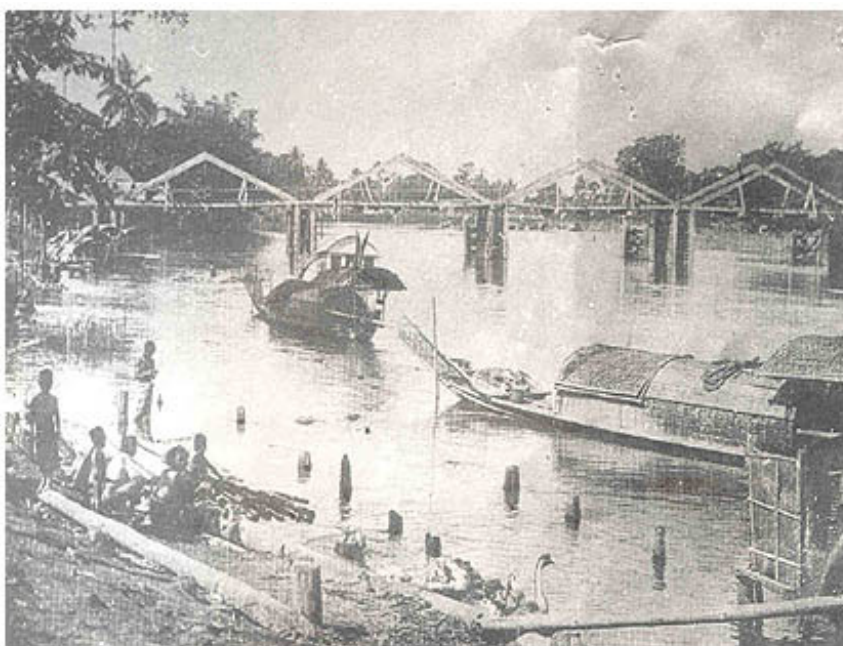
ภายหลังเมื่อชุมชนมีการขยายตัวออกไปทางตะวันออกของเมืองเชียงใหม่มากขึ้น เพราะเป็นจุดท่าเรือ(ท่าแพ)ในการคมนาคมสำคัญในทางน้ำของเมืองเชียงใหม่จึงได้เกิดเป็นชุมชนขึ้น ชื่อของชุมชนบริเวณนี้จึงเรียกว่า “บ้านท่าแพ” ตามลักษณะของพื้นที่ตั้งที่เป็นท่าเรือท่าแพ ดังปรากฏหลักฐานในตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ในสมัยพญาเกสเชษฐราช(พระเมืองเกษเกล้า) กษัตริย์ล้านนา(พ.ศ.2069 – 2081 และพ.ศ.2086 - 2088) เรียกบริเวณนี้ว่า “บ้านท่าแพ” และเรียกผู้ที่อาศัยอยู่บริเวณนี้ว่า “ชาวท่าแพ”³ ซึ่งบริเวณบ้านท่าแพสันนิษฐานว่ามีผู้คนอาศัยอยู่หนาแน่นพอสมควร ดังปรากฏหลักฐานเมื่อ พ.ศ.2074 เกิดไฟไหม้บริเวณบ้านท่าแพบ้านเรือนข้าวของเสียหายจำนวนมาก จนกระทั่งพระเมืองเกษเกล้า พร้อมกับพระราชมารดา(พระนางอโนชามหาเทวี) พระอัยยิกา(ย่า) และพระราชนัดดา(หลาน)ได้พระราชทานเงินช่วยเหลือแก่ชาวบ้านท่าแพถึง 2 หมื่นเงิน

² สวัสดิ์ อ่องสกุล(ปริวรรต),หลักฐานประวัติศาสตร์ล้านนาจากเอกสารคัมภีร์ใบลานและพับหนังสา,(เชียงใหม่ : สถาบันราชภัฏเชียงใหม่, 2536), หน้า 125.

³ ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่, ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ฉบับเชียงใหม่ ๓๐๐ ปี, (เชียงใหม่ : มิ่งเมือง, 2538), หน้า 87.

“...สก ๘๘๓ ตัว เดือน ๖ ไฟไหม้บ้านท่าแพ เสียของคนทั้งหลายมากนัก เจ้าพระยาเกส แม่ ลูก ย่า หลาน ทานเงินแก่ชาวท่าแพพูน ๒ หมื่นเงิน...”⁴

เมื่อมีการก่อกำแพงเวียงเชียงใหม่ชั้นนอกจึงเรียกชื่อประตูตรงบริเวณนี้ว่า “ประตูท่าแพ” เหมือนเรียกชื่อของชุมชนที่ตั้งอยู่บริเวณนี้ ซึ่งในสมัยพญาเกสเชษฐราชนอกจาก “ท่าแพ” ก็ยังมีปรากฏท่าแม่น้ำปิงในบริเวณนี้อีกหนึ่งแห่งชื่อ “ท่ามหาฐาน” เป็นท่าน้ำที่เคยใช้อุปสมบทนิกายป่าแดง เมื่อพ.ศ.2088⁵ จึงแสดงถึงบริเวณฝั่งตะวันออกของเมืองเชียงใหม่มีท่าน้ำสำคัญของแม่น้ำปิงอยู่หลายจุด

การสัญจรทางแม่น้ำปิงของเมืองนครเชียงใหม่ในอดีต

(ที่มา : หอจดหมายเหตุแห่งชาติ)

บริเวณพื้นที่นี้ด้วยเป็นที่ลาดเชื่อมต่อไปหาแม่น้ำปิง ในยุคราชวงศ์มังรายจึงเป็นที่ลุ่มปรกภูมิ น้ำท่วมสูงมากจนกระทั่งชาวเมืองจมน้ำตายจำนวนหลายคน ด้วยเหตุนี้อาจเป็นปัจจัยสำคัญที่ในเวลาต่อมาได้มีการก่อสร้างกำแพงดินเป็นกำแพงชั้นนอกขึ้นมาเพื่อโอบล้อมเวียงเชียงใหม่ไว้อีกชั้นหนึ่ง โดยสร้างเลียบตามน้ำแม่ข่าและลำคูไหวโอบล้อมด้านทิศตะวันออกและด้านทิศใต้ของเมืองเชียงใหม่ ที่เป็นพื้นที่ลุ่มและติดกับแม่น้ำปิง เพื่อป้องกันและลดระดับความแรงของแม่น้ำปิงที่มีน้ำแม่ข่าและลำคูไหวที่ไหลมาสมทบเข้าท่วมเมืองเชียงใหม่ในฤดูน้ำหลาก ส่วนตลาดที่ “กาดเชียงเรือก” เป็นเสมือนตลาดท่า

⁴ ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่, ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ฉบับเชียงใหม่ ๓๐๐ ปี, (อ้างแล้ว), หน้า 87.

⁵ ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่, ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ฉบับเชียงใหม่ ๓๐๐ ปี, (อ้างแล้ว), หน้า 87.

น้ำปิงที่รับสินค้าจากภายนอกเข้ามาขายผ่านการขนถ่ายสินค้าทางเรือตามแม่น้ำปิง มาขึ้น “ท่าแพ” ทำน้ำปิงตรงบริเวณด้านทิศตะวันออกของตัวเวียงเชียงใหม่ เมื่อผู้คนที่สัญจรตามแม่น้ำปิงจะเข้าตลาดก็จะผ่านตรงตลาดเชียงเรือก่อนตลาดกลางเวียง ควบคู่กับการค้าขายสินค้าของคนในท้องถิ่นที่เสาะหามาขาย บริเวณนี้จึงเป็นจุดค้าขายแลกเปลี่ยนสำคัญของเมืองเชียงใหม่ โดยเฉพาะพ่อค้าภายนอกกับคนในท้องถิ่น ด้วยเป็นแหล่งการค้าที่สำคัญจึงทำให้เนื้อที่ของตลาดกว้างขวางทอดยาวไปจนถึงบริเวณ “ช่วงศรีภูมิ” ดังปรากฏกล่าวถึงในตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ว่า

“...หามพรหมสะท้าน(สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ กษัตริย์อยุธยาส่งมา) มั่นปลอมเข้ามาเมืองเชียงใหม่... ถัดนั้น มีวัน ๑ ยามแดดรำ คนฝรั่งเข้าลี มั่นปลอมเข้าประตูทางเชียงเรือก นายปะตูหันหลาก จึงกุมผูกเอาได้...”⁶

“...ปลื้กาบสัน สก ๘๘๖ ตัว น้ำค่าน้ำถั่วมเชียงเรือก คนมาเข้ากลาดยังช่วงศรีภูมิ คนดิกน้ำตายมากนั...”⁷

วัดมหาวันและถนนท่าแพเมื่อประมาณพ.ศ.2475

(ที่มา : หมพ. ถ่ายประมาณพ.ศ.2475)

⁶ ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่, ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ฉบับเชียงใหม่ ๓๐๐ ปี, (อ้างแล้ว), หน้า 67.

⁷ ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่, ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ฉบับเชียงใหม่ ๓๐๐ ปี, (อ้างแล้ว), หน้า 86.

จากหลักฐานเหล่านี้ที่ปรากฏ จึงสันนิษฐานได้ว่าพื้นที่บริเวณด้านทิศตะวันออกของเวียงเชียงใหม่มีผู้คนหนาแน่นพอสมควรและเป็นที่ตั้งของวัดสำคัญๆ ดังปรากฏมีศาสนสถาน เช่น พระธาตุเจดีย์และซุ้มประตูโขงขนาดใหญ่ก่อด้วยอิฐของวัดชมพู(วัดใหม่พิมพ์า) และพระธาตุหนองหล่ม(ร้าง) ชุมชนบริเวณนี้จึงมีการขยายตัวเรื่อยมา ดังปรากฏชุมชนมีการขยายตัวไปตั้งถิ่นฐานในฝั่งตะวันออกของแม่น้ำปิงที่บริเวณวัดเกตการาม และปรากฏมีการสร้างสะพานข้ามแม่น้ำปิง “ข้าวท่าแพ” ตรงบริเวณบ้านท่าแพในสมัยพม่าปกครอง⁸ ซึ่งชุมชนบริเวณนี้อาจมีการขยายตัวหยุดชะงักบางช่วงในสมัยพม่าปกครองตั้งแต่พ.ศ.2101 เป็นต้นมา แต่ก็ยังมีผู้คนอยู่อาศัยสืบเนื่องมาจนถึงพ.ศ.2317 เมื่อทำการขับไล่พม่าให้ออกไปจากเมืองเชียงใหม่ พม่าจึงได้ทำการปราบปรามและกวาดต้อนชาวเชียงใหม่ไปไว้ที่พม่า จึงทำให้ชุมชนในบริเวณโรงเรียนคำเที่ยงอนุสรณ์ถูกกวาดต้อน และร้างไปพร้อมกับเมืองเชียงใหม่เป็นระยะเวลาประมาณ 20 ปี(พ.ศ.2329 – 2339) ก่อนที่พระเจ้ากาวิละจะทรงทำการฟื้นฟูเมืองนครเชียงใหม่ขึ้นอีกครั้งในพ.ศ.2339 ที่เรียกยุคสมัยนี้ว่า “ยุคเก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง” หรือ “ยุคเก็บหอมตอมไพร”

(2) ยุคเก็บผักใส่ซ้าเก็บข้าใส่เมืองฟื้นฟูเมืองนครเชียงใหม่ถึงยุคก่อนปฏิรูปการปกครอง พ.ศ. 2339 - 2441

ยุคฟื้นฟูเมืองนครเชียงใหม่ตั้งแต่พ.ศ.2339 ภายหลังจากที่กลายเป็นเมืองร้าง นักวิชาการได้เรียกยุคนี้ว่า “ยุคเก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง” หรือ “ยุคเก็บหอมตอมไพร” ช่วงที่พระเจ้ากาวิละทรงนำผู้คนมาจากเมืองป้าซางเข้ามาตั้งเมืองนครเชียงใหม่ในพ.ศ.2339 พระองค์ได้ทรงมาพักอยู่ที่วัดบุพพารามก่อนที่จะเข้าสู่เวียงเชียงใหม่(กำแพงล้อม)⁹ พระเจ้ากาวิละ พระเจ้านครเชียงใหม่พระองค์แรกในราชวงศ์เจ้าเจ็ดตน(พ.ศ.2325 – 2358) พร้อมกับเจ้านายพี่น้อง ได้เป็นผู้นำในการกวาดต้อนไพร่พลจากหัวเมืองทางฝั่งแม่น้ำคง(สาละวิน) ทางฝั่งรัฐฉาน และสิบสองปันนา เข้ามาสู่เมืองนครเชียงใหม่ในกลุ่มคนเหล่านี้จำนวนไม่น้อยถูกนำเข้ามาทั้งระบบ คือ เจ้านาย ขุนนาง และไพร่พล ซึ่งกลุ่มคนที่อยู่บริเวณโรงเรียนคำเที่ยงอนุสรณ์ก็เข้ามาตั้งถิ่นฐานจากหลายกลุ่มคน หลากหลายเมือง และหลายช่วงเวลา โดยเฉพาะชาวไทขวนและชาวไทลื้อจากเมืองเชียงแสนจะเป็นคนกลุ่มใหญ่ที่สุดที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในส่วนด้านทิศตะวันออกของกำแพงชั้นนอกเมืองนครเชียงใหม่ กระจายออกมาจนถึงริมแม่น้ำปิงเมื่อพ.ศ.2347 คือบริเวณวัดมหาวัน วัดเซตวัน วัดร้อยชื่อ(ลอยเคราะห์) วัดพันตอง วัดชมพู(บางส่วน) และวัดดอกเงิน(บางส่วน) เป็นต้น ดังปรากฏในตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่กล่าวว่า

⁸ ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่, ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ฉบับเชียงใหม่ ๓๐๐ ปี, (อ้างแล้ว), หน้า 101.

⁹ ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่, ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ฉบับเชียงใหม่ ๓๐๐ ปี, (อ้างแล้ว), หน้า 129.

“...(พ.ศ.2347) พระเปนเจ้า(พระเจ้ากาวิละ – ผู้เขียน)ตั้งอยู่ท่าเข้าเปลือกใต้เดือนปลาย ๒๑ วัน เข้านั่งเวียงเชียงแสนได้ ๑๐ วัน...แล้วพระเปนเจ้าจึงปลงพระราชอาญาไว้หื้อเสนาคองคาวา หื้อสุไพบวณยานาวาผู้เปนเจ้าเมืองเชียงแสนหื้อได้ว่าอัน แล้วพระเปนเจ้าก็เอาริพล สกุนเสนาโยธา แลคนครัวชาวเชียงแสนออกจากเมืองเชียงแสน เดือน ๑๐ แรมค่ำ ๑ วันเสาร์ คราวทางได้ ๑๗ วัน เดือน ๑๐ ทูตยะ ออก ๒ ค่ำ วัน ๒ พระเปนเจ้าเสด็จเข้าสู่เวียง หั้น แล ตั้งเสนาคองคาวา...เอาได้ตัวนาชาวแลลูกเมียลงมาถึงราชสำนักเมืองเชียงใหม่เดือน ๑๑ ออก ๕ ค่ำ วัน ๔ หั้นแล...”¹⁰

ส่วนก่อนฟื้นฟูเมืองนครเชียงใหม่ในพ.ศ. 2339 ช่วงระยะเวลา 20 ปีก่อนหน้านี้ก็มีการพยายาม ฟื้นฟูอยู่เป็นระยะๆ โดยพญาเจ้าบ้าน(บุญมา) เจ้าเมือง เชียงใหม่ แต่ก็ไม่ประสบผลสำเร็จสามารถตั้งมั่นอยู่ ภายในเวียงเชียงใหม่ได้เพียงชั่วระยะเวลาหนึ่งเท่านั้น เพราะกำลังคนยังไม่พร้อมและพม่าคอยโจมตีอยู่ บ่อยครั้ง จึงทำให้บางช่วงพญาเจ้าบ้านได้อพยพไป อาศัยอยู่กับเจ้าหนานกาวิละ เจ้าผู้ครองนครลำปาง (พ.ศ.2317 – 2325, ภายหลังคือพระเจ้ากาวิละ พระเจ้า นครเชียงใหม่) บางครั้งก็เคลื่อนลงไปตั้งมั่นอยู่ที่ท่าวัง พริ้ว และบางครั้งก็เคลื่อนเข้ามาตั้งในเวียงนคร เชียงใหม่ ในช่วงที่ก่อนจะฟื้นฟูเมืองนครเชียงใหม่ได้ อีกครั้งในปีพ.ศ.2339 พื้นที่ชุมชนบริเวณด้านทิศ ตะวันออกของกำแพงเมืองจึงเคยเป็นที่ตั้งมั่นของ กองทัพพม่าที่ล้อมโจมตีเมืองนครเชียงใหม่¹¹

พระเจ้ากาวิละ

พระเจ้านครเชียงใหม่ พระองค์แรก

(ที่มา : หนังสือเจ้าหลวงเชียงใหม่)

หลังจากฟื้นฟูเมืองนครเชียงใหม่ได้ สำเร็จ ทางฝ่ายเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ได้โปรดให้จัดกลุ่มคนที่นำเข้ามาจากต่างเมือง โดยเฉพาะกลุ่ม เจ้านาย ขุนนาง และไพร่มีฝีมือ(ช่างแขนงต่างๆ) ได้ตั้งถิ่นฐานอยู่ตามพื้นที่ต่างๆ กลุ่มชุมชนบริเวณ ด้านทิศตะวันออกของกำแพงเมืองนครเชียงใหม่ไปจนถึงกับแม่น้ำปิงรวมถึงโรงเรียนคำเที่ยงอนุสรณ์ ส่วนใหญ่เป็นชาวไทยวนและชาวไทลื้อเมืองเชียงแสน ซึ่งในกลุ่มชาวเมืองเชียงแสนก็มีเจ้านาชาว เจ้า ฟ้าเมืองเชียงแสน พร้อมกับพระชายาและครอบครัวมาตั้งถิ่นฐานด้วย ดังปรากฏหลักฐานการบันทึก

¹⁰ ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่, ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ฉบับเชียงใหม่ ๓๐๐ ปี, (อ้างแล้ว), หน้า 137.

¹¹ ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่, ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ฉบับเชียงใหม่ ๓๐๐ ปี, (อ้างแล้ว), หน้า 116.

นิคมสงฆ์เมืองนครเชียงใหม่เมื่อพ.ศ.2440 โดยเจ้าหนานอุ่นเมือง หัวหน้าด้านทิศตะวันออกของกำแพงเมืองนครเชียงใหม่แทบทั้งหมดเป็นนิคมเชียงแสน ร่วมกับนิคม่าน(พม่า) นิคมมอญ นิคมไทย(สยาม) นิคมเลน นิคมเงี้ยว(ไทใหญ่) นิคมเชียงใหม่ และนิคมน่าน อันแสดงถึงความหลากหลายของกลุ่มคนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณด้านทิศตะวันออกของกำแพงเมืองเชียงใหม่ โดยมีชาวเชียงแสนเป็นชนกลุ่มใหญ่ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ตรงบริเวณนี้ ซึ่งมีบันทึกระบุไว้ดังนี้

- (1) วัดมหาวัน แขวงประตูท่าแพ นิคมเชียงแสน
- (2) วัดบัวเงินจ้อกป้อก (วัดพวกช้าง) แขวงประตูห่ายแกง นิคมน่าน
- (3) วัดใหม่พิมพา (วัดชมพู) แขวงประตูช้างม่อย นิคมเชียงใหม่
- (4) วัดคูทรายดอกเงิน (วัดดอกเงิน) แขวงประตูช้างม่อย นิคมเชียงใหม่
- (5) วัดอุกคำ (วัดอุทรายคำ) แขวงประตูช้างม่อย นิคมไทย(สยาม)
- (6) วัดบุพพานอก (วัดไชยมงคล) แขวงริมปิง นิคมมอญ
- (7) วัดบุพพาใน (วัดบุพพาราม) แขวงริมประตูท่าแพ นิคมมอญ
- (8) วัดพันดาเก้น (วัดชัยศรีภูมิ) แขวงริมแจ้งศรีภูมิ นิคมเชียงใหม่
- (9) วัดร้อยข้อ (วัดลอยเคราะห์) แขวงประตูท่าแพ นิคมเชียงแสน
- (10) วัดแสนฝาง แขวงริมประตูท่าแพ นิคมเชียงใหม่
- (11) วัดเซตวัน แขวงประตูท่าแพ นิคมน่าน
- (12) วัดช้างฆ้อง แขวงประตูท่าแพ นิคมเชียงแสน
- (13) วัดพันตอง แขวงประตูท่าแพ นิคมเชียงแสน
- (14) วัดเมืองเลน แขวงประตูห่ายแกง นิคมเลน
- (15) วัดอุปคุตใน(วัดอุปคุตมาน, บางส่วนเป็นบริเวณพุทธสถานเชียงใหม่ในปัจจุบัน)
- (16) วัดอุปคุตนอก(วัดอุปคุตในปัจจุบัน)
- (17) วัดมาน ริมผนังดินท่าแพ
- (18) วัดมานทุ่งช้างคลาน นิคม่าน
- (19) วัดใหม่หัวช้างคลาน ประตูท่าแพ นิคมไทย
- (20) วัดเงี้ยว ประตูช้างม่อย นิคมเงี้ยว
- (21) วัดป่าเป้า แจ้งศรีภูมิ นิคมเงี้ยว¹²

โดยกลุ่มคนเหล่านี้ก็เป็นช่างฝีมือแขนงต่างๆ เช่น บ้านดอกเงินเป็นช่างเงิน บ้านเมืองเลนที่เป็นชาวไทลื้อ ไทใหญ่ และไทจีนซึ่งเป็นช่างทองคำ¹³ บ้านแจ้งศรีภูมิเป็นช่างตอง(ทองเหลือง) และ

¹² ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา, รายชื่อวัดและนิคมสงฆ์โบราณในเชียงใหม่, (เอกสารอัดสำเนา, 2518), หน้า 8 – 10, 40 และ 52.

บ้านช่างฆ้องเป็นช่างทำฆ้องช่างหมู่บ้านต่างๆ ที่อยู่รายรอบเวียงนครเชียงใหม่ก็เป็นช่างที่ทำหน้าที่รับใช้เจ้านายภายในเวียงนครเชียงใหม่เป็นหลัก สังเกตว่าชื่อวัดหรือชื่อหมู่บ้านที่ปรากฏอยู่ในบริเวณนี้ส่วนใหญ่สันนิษฐานว่าได้นำชื่อวัดหรือชื่อหมู่บ้านเดิมจากเมืองเชียงแสน เช่น วัดมหาวัน, วัดร้อยข้อ (ต่อมาเป็นลอยเคราะห์, วัดพันตอง, วัดศรีบุญโต(ศรีบุญโต, ต่อมาเป็นวัดช่างฆ้อง) และวัดเซตวัน เป็นต้น ซึ่งในเชียงแสนก็มีชื่อวัดที่เหมือนหรือคล้ายกันดังปรากฏในตำนานพื้นเมืองเชียงแสน คือ วัดมหาวัน, วัดร้อยข้อ, วัดพวกพันตอง, วัดศรีบุญโต และวัดเซตวัน วัดที่กล่าวมาล้วนเป็นวัดที่ตั้งอยู่ภายในกำแพงเมืองเชียงแสนทั้งหมด¹⁴ และมีพระเถระชั้นผู้ใหญ่มาจากเมืองเชียงแสนในครั้งนั้นหลายรูป เช่น ครูบาพันตอง(เรียกว่าครูบาพันตองตั้งแต่อยู่ที่เชียงแสน, มรณภาพพ.ศ.2367) วัดพันตอง เป็นต้น¹⁵

บริเวณระหว่างกำแพงชั้นในและกำแพงชั้นนอกด้านทิศตะวันออกของเวียงนครเชียงใหม่ มีผู้คนหลากหลายกลุ่มที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานร่วมกัน ซึ่งในบันทึกของเจ้าหนานอุ่นเมือง เกี่ยวกับวัดและหัวหมวดอุโบสถของเมืองนครเชียงใหม่เมื่อพ.ศ.2440 ทำให้เห็นภาพสะท้อนของกลุ่มคนต่างๆ ในบริเวณนี้ที่มีความหลากหลาย และได้รวมกลุ่มกันเป็นเจ้าศรัทธาหรือทำกิจกรรมร่วมกันของคนภายในหัวหมวดอุโบสถเดียวกันได้เป็นอย่างดี บริเวณนี้จะแบ่งเป็น 2 หัวหมวดอุโบสถ คือ หัววัดส่วนใหญ่อยู่ในหัวหมวดอุโบสถวัดพันตอง(วัดชัยศรีภูมิ) มีครูบาธัญไชย นิกายเชียงแสน วัดมหาวัน เป็นครูบาเจ้าหัวหมวดอุโบสถและพระอุปัชฌาย์ และบางหัววัดอยู่ในหัวหมวดอุโบสถวัดนันทาราม มีพระปัญญา นิกายจวลาหย(จวลาหย) วัดหมื่นสาร เป็นเจ้าหัวหมวดอุโบสถ โดยทั้ง 2 หัวหมวดอุโบสถจะขึ้นตรงต่อครูบาเจ้าปัญญา พระสังฆนายก(สมเด็จพระสังฆราช)เมืองนครเชียงใหม่ วัดหัวข่วง(วัดหลวงแสนเมืองมาหัวข่วง)¹⁶ มีรายละเอียดของแต่ละหัววัดภายในหัวหมวดอุโบสถดังนี้

หัวหมวดอุโบสถวัดพันตอง(วัดชัยศรีภูมิ) มี 14 หัววัด(14 หัววัดที่ทำสังฆกรรมร่วมกัน)

“(1)วัดมหาวัน...เจ้าอธิการชื่อครูบาธัญไชย นิกายเชียงแสน ได้เป็นเจ้าอุปัชฌาย์หัวหมวด รองอธิการชื่อบุญนา(บุญทา) จำนวนพระลูกวัดในพรรษา 2 องค์ พรรษาเก่อนองค์ 1 เณรมี 11 คน ขึ้นกับบุญปัญญา วัดหัวข่วง ตนเป็นอธิการใหญ่

¹³ พ.ศ.๒๕๐๑ เนินหาด, ประวัติชุมชนในเมืองเชียงใหม่(สังคมเมืองเชียงใหม่ เล่ม ๑๐),(เชียงใหม่ : นพบุรีการพิมพ์, 2548.), หน้า 46.

¹⁴ “ตำนานพื้นเมืองเชียงแสน” อ้างในสร้อยสวัสดิ์ อ่องสกุล(ปริวรรต), พื้นเมืองเชียงแสน, (กรุงเทพฯ : อัมรินทร์, 2546), หน้า 117 - 118.

¹⁵ “จดหมายเหตุล้านนา” อ้างในสร้อยสวัสดิ์ อ่องสกุล(ปริวรรต), หลักฐานประวัติศาสตร์ล้านนา จากเอกสารคัมภีร์ใบลานและพับหนังสา, (เชียงใหม่ : สถาบันราชภัฏเชียงใหม่, 2536), หน้า 27.

¹⁶ สมหมาย เปรมจิตต์ และคณะ, โครงการอนุรักษ์พระคัมภีร์ล้านนา,(เชียงใหม่ : มิ่งเมือง, 2544), หน้า 96.

(2) วัดบัวเงินจ้อกป้อก...เจ้าอธิการซื้อทวงสา นิกายน่าน...รองอธิการซื้อสิทธิวงสา จำนวนพระลูกวัดในพรรษานี้มี 4 องค์ พรรษา ก่อน 3 องค์ เณรมี 11 คน ขึ้นแก้วดมหาวัน...

(3) วัดใหม่พิมพา...เจ้าอธิการซื้อยาวิไซ(ยาวิไชย) นิกายเชียงใหม่...รองอธิการซื้ออินทะ จำนวนพระลูกวัดในพรรษานี้มี 4 องค์ พรรษา ก่อน 3 องค์ เณรมี 12 คน ขึ้นแก้วดมหาวัน...

(4) วัดคูทรายดอกเงิน...เจ้าอธิการซื้อทุปัญญา นิกายเชียงใหม่...รองอธิการยังไม่ จำนวนพระลูกวัดในพรรษานี้ยังไม่ พรรษา ก่อนยังไม่ เณรมี 1 คน ขึ้นแก้วดมหาวัน...

(5) วัดอุกคำ...เจ้าอธิการซื้อจันโท นิกายไชย(ไทย)...รองอธิการซื้อทุด้าน จำนวนพระลูกวัดในพรรษานี้มี 7 องค์ พรรษา ก่อน 5 องค์ เณรมี 4 คน ขึ้นแก้วดมหาวัน...

(6) วัดบุพพานอก...เจ้าอธิการซื้อคันธวงค์ นิกายมอน(มอญ)...รองอธิการซื้อชนัญไชย จำนวนพระลูกวัดในพรรษานี้มี 2 องค์ พรรษา ก่อน 3 องค์ เณรมี 11 คน ขึ้นแก้วดมหาวัน...

(7) วัดบุพพาใน...เจ้าอธิการซื้อทุเกสละ นิกายมอน(มอญ)...รองอธิการซื้ออินทะ จำนวนพระลูกวัดในพรรษานี้มี 2 องค์ พรรษา ก่อน 2 องค์ เณรมี 19 คน ขึ้นแก้วดมหาวัน...

(8) วัดพันตาเกิน...เจ้าอธิการซื้อทุเทพ นิกายเชียงใหม่...รองอธิการซื้อทุพิมพิสาร จำนวนพระลูกวัดในพรรษานี้มี 3 องค์ พรรษา ก่อน 4 องค์ เณรมี 8 คน ขึ้นแก้วดมหาวัน...

(9) วัดร้อยข้อ...เจ้าอธิการซื้อสุยะ นิกายเชียงใหม่...รองอธิการซื้อทุจันทะ จำนวนพระลูกวัดในพรรษานี้มี 2 องค์ พรรษา ก่อนยังไม่ เณรมี 13 คน ขึ้นแก้วดมหาวัน...

(10) วัดแสนฝาง...เจ้าอธิการซื้อทุปัญญา นิกายเชียงใหม่...รองอธิการซื้อทุขึ้น จำนวนพระลูกวัดในพรรษานี้มี 4 องค์ พรรษา ก่อน 3 องค์ เณรมี 20 คน ขึ้นแก้วดมหาวัน...

(11) วัดเซตวัน...เจ้าอธิการซื้อทุอินทะ นิกายน่าน...รองอธิการซื้อจันทะ จำนวนพระลูกวัดในพรรษานี้มี 2 องค์ พรรษา ก่อนยังไม่ เณรมี 8 คน ขึ้นแก้วดมหาวัน...

(12) วัดช่างค้อง(ช่างหม้อ)...เจ้าอธิการซื้อทุหล้า นิกายเชียงใหม่...รองอธิการซื้อทุนา จำนวนพระลูกวัดในพรรษานี้ยังไม่ พรรษา ก่อนยังไม่ เณรมี 10 คน ขึ้นแก้วดมหาวัน...

(13) วัดพันตอง...เจ้าอธิการซื้อทุนารทะ นิกายเชียงใหม่...รองอธิการซื้อทุปล้น(ตุ๋ป็น) จำนวนพระลูกวัดในพรรษานี้ยังไม่ พรรษา ก่อนยังไม่ เณรมี 8 คน ขึ้นแก้วดมหาวัน...

(14) วัดเมืองเลน...เจ้าอธิการซื้ออินทะ นิกายเลน...รองอธิการซื้อทุกา จำนวนพระลูกวัดในพรรษานี้ยังไม่ พรรษา ก่อนยังไม่ เณรมี 3 คน ขึ้นแก้วดมหาวัน...¹⁷

¹⁷ ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา, รายชื่อวัดและนิกายสงฆ์โบราณในเชียงใหม่, (อ้างแล้ว), หน้า 8 – 10 และ 40 – 41.

ส่วนอีก 2 หัววัดอยู่ในหมวดอุโบสถวัดพันตาเก็นเช่นกัน แต่ลงอุโบสถหรือทำสังฆกรรมแยกออกมาทำเองต่างห่าเนื่องจากเป็นนิกายเงี้ยว(ไทใหญ่)

“(1)วัดเงี้ยว...เจ้าอธิการชื่อทุสุริยา นิกายเงี้ยว... จำนวนพระลูกวัดในพรรษานี้มี 2 องค์ พรรษา ก่อน 3 องค์ เณร...ตน ขึ้นแก่ทุเจ้าปัญญา วัดหัวข่ง...

(2)วัดเงี้ยวป่าเป้า...เจ้าอธิการชื่อว่น... นิกายเงี้ยว...รองอธิการชื่อเนมิระ จำนวนพระลูกวัดในพรรษานี้มี 4 องค์ พรรษา ก่อน 4 องค์ เณรมี 16 ตน ขึ้นแก่วัดมหาวัน...”¹⁸

ส่วนอีก 5 หัววัดอยู่ในหมวดอุโบสถวัดนันทาราม แต่ได้ลงอุโบสถหรือทำสังฆกรรมแยกออกมาทำเองต่างห่าเนื่องจากเป็นนิกายม่าน(พม่า) เงี้ยว(ไทใหญ่) และไทย(สยาม) คือ (1) วัดหัวทุ่งช้างคลาน(นิกายไทย) (2) วัดม่านทุ่งช้างคลาน(นิกายม่าน) (3) วัดม่านริมผนังดินท่าแพ(นิกายม่าน) (4) วัดอุปลุดนอก และ(5) วัดอุปลุดใน(นิกายม่าน)¹⁹

ชุมชนนอกกำแพงเมืองนครเชียงใหม่ในยุคนี้ก็ได้รับการอุปถัมภ์ดูแลจากเจ้าผู้ครองนครและเจ้านาย ขุนนางอยู่เสมอ ดังปรากฏหลักฐาน เช่น

(1) เจ้าหลวงธรรมลังกา(เจ้าน้อยธรรมลังกา) เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่องค์ที่ 2 (พ.ศ.2359 – 2364) ทรงสร้างวิหารวัดบุพพารามหลังด้านทิศตะวันออกเมื่อพ.ศ.2362²⁰

(2) เจ้าหลวงพุทธวงศ์ เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่องค์ที่ 4 (พ.ศ.2369 – 2389) จดลง(ทาน)ข้าวหลวงแม่ปิง(สะพานข้ามแม่น้ำปิง)เมื่อพ.ศ.2387²¹

¹⁸ ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา, รายชื่อวัดและนิกายสงฆ์โบราณในเชียงใหม่, (อ้างแล้ว), หน้า 41 และ 51.

¹⁹ ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา, รายชื่อวัดและนิกายสงฆ์โบราณในเชียงใหม่, (อ้างแล้ว), หน้า 52. “หัวหมวดอุโบสถวัดนันทารามมี 9 หัววัด(9 หัววัดที่ทำสังฆกรรมร่วมกัน) คือ (1) วัดหมื่นสาร(นิกายจวลาฬ) (2) วัดนันทาราม(แบ่งเป็นวัดนันทารามเหนือกับวัดนันทารามใต้, นิกายจีน) (3) วัดพวกเปี้ย(นิกายคง) (4) วัดหัวฝาย(นิกายเชียงใหม่) (5) วัดกุดคำ(ธาตุคำ, นิกายจีน) (6) วัดยางกวง(นิกายจีน) (7) วัดเมืองมาง(นิกายม่าน) (8) วัดสุพรรณ(ศรีสุพรรณ, นิกายคง) และ(9) วัดดาวดึง(ดาวดึงษ์, นิกายจีน)” ส่วนอีก 8 หัววัดอยู่ในหมวดอุโบสถวัดนันทารามเช่นกัน แต่ลงอุโบสถหรือทำสังฆกรรมแยกออกมาทำเองต่างห่าเนื่องจากเป็นนิกายม่าน(พม่า) เงี้ยว(ไทใหญ่) และไทย(สยาม) คือ (1) วัดหัวทุ่งช้างคลาน(นิกายไทย) (2) วัดศรีโง่ง(นิกายไทย) (3) วัดม่านแจ้งกะด้นอกเวียง(นิกายม่าน) (4) วัดม่านแจ้งกะด้นในเวียง(นิกายม่าน) (5) วัดม่านทุ่งช้างคลาน(นิกายม่าน) (6) วัดม่านริมผนังดินท่าแพ(นิกายม่าน) (7) วัดอุปลุดนอก และ (8) วัดอุปลุดใน(นิกายม่าน)”

²⁰ ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่, ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ฉบับเชียงใหม่ ๓๐๐ ปี, (อ้างแล้ว), หน้า 159.

²¹ “จดหมายเหตุล้านนา” อ้างในสร้อยดิ อ่องสกุล(ปริวรรต), หลักฐานประวัติศาสตร์ล้านนา จากเอกสารคัมภีร์ใบลานและพับหนังสือ, (อ้างแล้ว), หน้า 29.

(3) พระเจ้าอินทวิชยานนท์(เจ้าอินทนนท์) พระเจ้านครเชียงใหม่องค์ที่ 7 (พ.ศ.2416 – 2440) ทรงโปรดให้นำทองคำของพระเจ้ากาวิโลรสสุริยวงศ์(เจ้าหนานสุริยวงศ์) พระเจ้านครเชียงใหม่องค์ที่ 6 (พ.ศ.2399 – 2413) ไปสร้างวิหารวัดแสนฝางเมื่อพ.ศ.2420 และฉลอง(ทาน)สะพานข้ามแม่น้ำปิงตรงท่าวัดเกต²² เป็นต้น

ด้วยเป็นเส้นทางการคมนาคมสำคัญของเมืองนครเชียงใหม่ จึงปรากฏหลักฐานมีการสร้าง “ตำหนักกริมน้ำ”²³ หรือ “ตำหนักกริมปิง”²⁴ มาตั้งแต่สมัยพระเจ้ากาวิละ พระเจ้านครเชียงใหม่ในราชวงศ์เจ้าเจ็ดตนองค์แรก และพบว่าเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่เมื่อเสด็จกลับจากไปรับการสถาปนาขึ้นเป็นเจ้าผู้ครองนครจากกษัตริย์สยามก็จะพักที่พระตำหนักกริมปิงก่อนเสมอเพื่อรอให้เจ้านาย ขุนนาง และชาวเมืองแห่เข้าเมือง ดังปรากฏหลักฐานในสมัยพระเจ้ากาวิละ หรือสมัยเจ้าหลวงคำฝั้น(เจ้ามหาสุภัทรราชา)ก็ทรงพักอยู่ตำหนักกริมปิงถึง 3 วันก่อนแห่เสด็จเข้าเมือง²⁵ อีกทั้งในสมัยเจ้าหลวงคำฝั้นพระองค์ยังโปรดให้สร้างโรงเรือพระที่นั่งไว้ริมแม่น้ำปิงอีกด้วย²⁶

และพื้นที่ข้างน้ำปิงยังเป็นสุสานหลวงที่เรียกว่า “ช่วงเมรุ” ของเจ้านายเมืองนครเชียงใหม่ ซึ่งอยู่ตรงบริเวณพื้นที่กาดหลวง(ตลาดวโรรส)ในปัจจุบัน ซึ่งเมื่อถวายพระเพลิงพระศพแล้วก็มีการเก็บพระอัฐิก่อไว้ริมแม่น้ำปิงตรงบริเวณบ้านพักอธิบดีผู้พิพากษาเขต 5 ด้านหน้าของโรงเรียนคำเที่ยงอนุสรณ์ในปัจจุบัน โดยเฉพาะกลุ่มเจ้านายในสายสกุลของพระเจ้ากาวิละ พระเจ้านครเชียงใหม่องค์แรกจะก่อไว้บริเวณนี้ ดังมีบันทึกไว้ว่า

“...จุลศักราช ๑๒๔๗(พ.ศ.2428)...เชิญศพปราสาทพระแม่เจ้าเทพไกรสรไปใส่พระเมรุและทำบุญ ๓ วัน เดือน ๖ ลง ๑ ค่ำ ประทานเพลิง ๒ ค่ำก่ออุบรจุพระอัฐิไว้เรียงคู่พระเจ้ากาวิโลรสองค์พระบิดาที่เค้าไม้สูงทำขัวแม่ปิงปากตะวันตก ๔ ค่ำฉลองทำบุญเป็นสวกการวันนั้น...”²⁷

²² “จดหมายเหตุเมืองเชียงใหม่” อ้างใน สงวน โชติสุขรัตน์, ประชุมตำนานล้านนาไทย,(อ้างแล้ว),หน้า 623 และ 623 - 624.

²³ ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่, ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ฉบับเชียงใหม่ ๙๐๐ ปี, (อ้างแล้ว), หน้า 135.

²⁴ ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่, ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ฉบับเชียงใหม่ ๙๐๐ ปี, (อ้างแล้ว), หน้า 160.

²⁵ ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่, ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ฉบับเชียงใหม่ ๙๐๐ ปี, (อ้างแล้ว), หน้า 135 และ 160.

²⁶ ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่, ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ฉบับเชียงใหม่ ๙๐๐ ปี, (อ้างแล้ว), หน้า 168.

²⁷ “จดหมายเหตุเมืองเชียงใหม่” อ้างใน สงวน โชติสุขรัตน์, ประชุมตำนานล้านนาไทย,(อ้างแล้ว),หน้า 626.

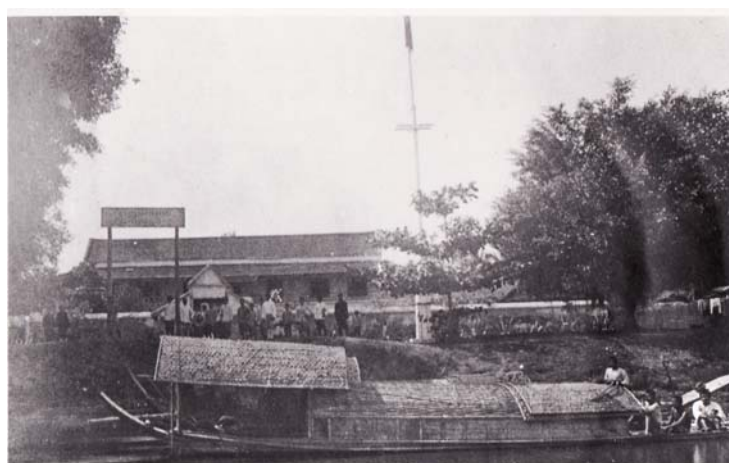
“...จุลศักราช ๑๒๖๓(พ.ศ.2344)...ปลงศพพระเมรุพระเจ้าชีวิตอินทวิชยานนท์ เจ้านครเชียงใหม่ที่ท่าแม่ปิง ก่อสถูปบรรจุพระอัฐิไว้ที่ต้นไม้อายุฝ่ายตะวันตกสะพานข้ามแม่น้ำปิง ต่อจากพระสถูปพระแม่เจ้าเทพไกรสร...”²⁸

ส่วนสายสกุลของเจ้าหลวงธรรมลังกา เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่องค์ที่ 2 กับเจ้าหลวงคำฝั้น เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่องค์ที่ 3 จะก่อไว้ที่ด้านนอกประตูหายยา

พระเมรุมาศพระเจ้าอินทวิชยานนท์ บริเวณช่วงเมรุ

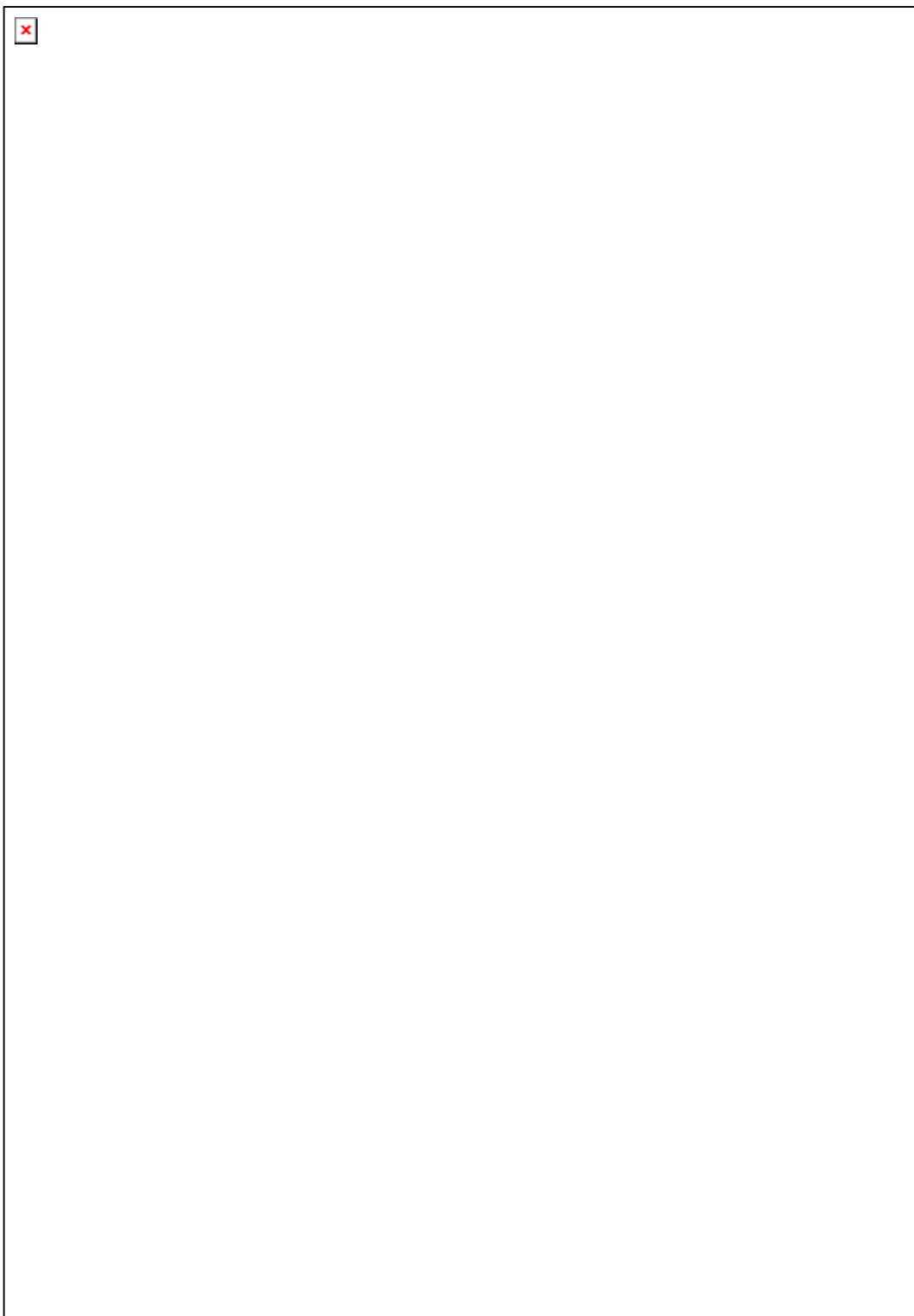
(ที่มา : หอจดหมายเหตุแห่งชาติ ถ่ายเมื่อพ.ศ.2441)

ที่ว่าการมณฑลลาวเฉียงตั้งอยู่ริมแม่น้ำปิง

(ที่มา : หอจดหมายเหตุแห่งชาติ ถ่ายเมื่อพ.ศ.2437 - 2453)

²⁸ “จดหมายเหตุเมืองเชียงใหม่” อ้างใน สงวน โชติสุขรัตน์, ประชุมตำนานล้านนาไทย, (อ้างแล้ว), หน้า 630.

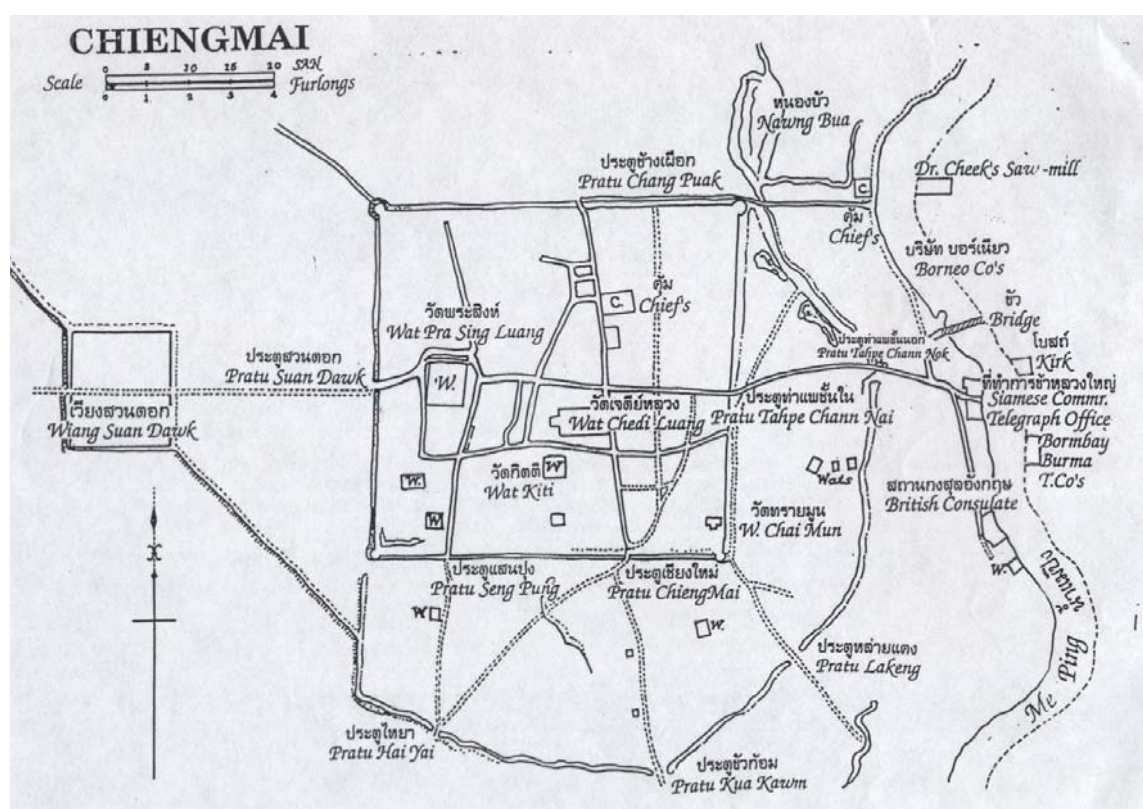

แผนที่บริเวณชุมชนรายรอบและแสดงพื้นที่ตั้งของโรงเรียนคำเที่ยงอนุสรณ์
ในสมัยพระเจ้าอินทวิชยานนท์คือบริเวณเรือนท้าวเสมอใจกับจวนที่พักข้าหลวงสยาม
(ที่มา : แผนที่สมัยพระเจ้าอินทวิชยานนท์, พ.ศ.2416 – 2440)

(3) ยุคมหานครเชียงใหม่อีกก่อนยุคแผนพัฒนาเศรษฐกิจ พ.ศ.2442 – 2503

เมื่อมีการปฏิรูปการปกครองของสยามตั้งแต่พ.ศ.2442 เป็นต้นมา สยามได้ผนวกล้านนาเข้าเป็นส่วนหนึ่ง ที่ถือว่าเป็นการสิ้นสุดระบบการปกครองแบบประเทศราชของล้านนา เจ้าผู้ครองนครเจ้านายและขุนนางในเมืองเชียงใหม่ไม่ได้มีอำนาจปกครองบ้านเมืองโดยตรงเหมือนอดีต แต่ถูกลดอำนาจลงจนกลายเป็นข้าราชการของสยาม พร้อมทั้งได้จัดให้มีการจัดรูปแบบการปกครองแบบใหม่ขึ้นจากส่วนกลาง โดยการจัดแบ่งพื้นที่การปกครองออกเป็นเขตจังหวัด อำเภอ(แขวง) ตำบล(แคว้น) และหมู่บ้านซึ่งเป็นรูปแบบที่ใช้สืบมาจนปัจจุบัน มีนายแคว้น(กำนัน) 1 คนส่วนกลางกำหนดให้มียศเป็น “พญา” ส่วนพ่อหลวง(ผู้ใหญ่บ้าน)หมู่บ้านต่างๆ กำหนดให้มียศเป็น “แสน” “พ่อแคว้น” และ “พ่อหลวง” จะเป็นตัวแทนของชาวบ้านในการติดต่อกับทางราชการ ชาวบ้านในอดีตน้อยคนที่จะได้ติดต่อกับทางราชการโดยตรง ทุกอย่างต้องผ่านพ่อแคว้นหรือพ่อหลวงบ้านเสมอ

บริเวณพื้นที่ริมแม่น้ำปิงจะเป็นที่ตั้งของหน่วยงานราชการต่างๆ ของสยาม เช่น โรงไปรษณีย์โทรเลข จวนที่พักข้าหลวง ศาลต่างประเทศ ที่ว่าการแขวงนครเชียงใหม่ เป็นต้น

แผนที่ภายในกำแพงเมืองนครเชียงใหม่ชั้นใน ชั้นนอก และเวียงสวนดอก พ.ศ.2443

บริเวณ 2 ฝั่งแม่น้ำปิงจะเป็นที่ตั้งหน่วยงานราชการและบริษัทชาวต่างประเทศ

(ที่มา : พระวิภาคภูวดล(James McCarthy))

ในยุคนี้แม้มีการขยายตัวของชุมชนมากขึ้น บริเวณบ้านช้างม่วยเหนือยุคนี้มีบ้านเรือนประมาณ 15 - 20 ครอบครัว ผู้ชายจะทำการตีเหล็ก ผู้หญิงจะทำขนมเงินขาย มีโรงตีเหล็กทำมีดพร้าจำหน่ายที่มีชื่อเสียงคือร้าน “สุขใจ” การตีเหล็กของบ้านช้างม่วยมีมาตั้งแต่อดีต โดยจะรวมกันเป็นกลุ่มเล็กๆ โดยมีคนตีเหล็กหนึ่งคนคอยตีเหล็กจากเตาไฟที่เผาไฟจนเป็นสีแดงออกมาวางให้คนตี 3 คนสลับกันด้วยค้อนปอนด์ขนาดใหญ่ ยกตีเหล็กจนเป็นรูปร่างตามต้องการ อีกคนหนึ่งต้องทำหน้าที่ใช้มือชักลูกสูบเป่าลมให้ไฟในเตาร้อนอยู่เสมอ เรียกว่า “ดั่งเต่า” สมัยก่อนบ้านที่ตีเหล็ก คือ บ้านนายดวง, หนานตุ่น, ร้านสุขใจ, พ่อหนานเขียว, พ่อสลาแสน ช้างหลับ ร้านตีเหล็ก และขายอุปกรณ์เกี่ยวกับเหล็กที่ดำเนินกิจการจนถึงปัจจุบัน คือ ร้านสุขใจ โดยเจ้าของร้านเป็นชาวช้างม่วยดั้งเดิม คือพ่อตุ่น คำฮ่อ ภรรยาชื่อแม่อุ้ม ร้านสุขใจปัจจุบันดูแลโดยทายาทรุ่นหลานของพ่อตุ่น²⁹

ส่วนชาวจีนก็เริ่มเข้ามาลงทุนเปิดร้านค้าต่างๆ มากขึ้น โดยเฉพาะบริเวณภาคหลวง(ตลาดวโรรส) ซึ่งชาวจีนกลุ่มนี้ต่อมาได้กลายเป็นคหบดีตระกูลสำคัญของเชียงใหม่ และมีทายาทเป็นนักการเมืองตลอดจนข้าราชการชั้นผู้ใหญ่จำนวนมาก

ภาคหลวงเมื่อพ.ศ.2480
(ที่มา : หอจดหมายเหตุแห่งชาติ)

²⁹ สัมภาษณ์คุณพ่อมณูญ ชีวะพานิชย์ (เป็นบุตรชายของนายเต็งฮั่ว แซ่อึ้ง ลูกเขยของพ่อตุ่น คุณพ่อมณูญเสียชีวิตเมื่อ พุทธศักราช 2551) โดยครูโรงเรียนเทศบาลดอกเงิน

จนกระทั่งถึงช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ.2484 - 2488) ฝ่ายสัมพันธมิตรคืออเมริกาและอังกฤษที่เป็นคู่สงครามกับญี่ปุ่นและไทยที่ร่วมเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่น จึงได้ล้อมบริเวณจุฑุทธศาสตร์สำคัญด้วยการทิ้งระเบิดหลายลูก ซึ่งกองทัพอากาศญี่ปุ่นและไทยนอกจากตั้งอยู่ภายในตัวเวียงเชียงใหม่ก็มีการตั้งอยู่บริเวณสถานีรถไฟ บ้านสันป่าข่อย และบ้านท่าสะต๋อย บริเวณนี้จึงมีการทิ้งระเบิดอย่างหนักด้วยเป็นจุดสำคัญของการคมนาคมขนส่งและที่ตั้งกองกำลังของญี่ปุ่นกับไทย ส่วนบริเวณรอบรอบโรงเรียนเทศบาลดอกเงินก็ได้มีผลกระทบด้วยเนื่องจากอยู่ใกล้ติดกับตัวเวียงเชียงใหม่

ในปลายทศวรรษ 2490 ช่วงรอยต่อก่อนหน้าประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจ เริ่มปรากฏมีการขยายตัวของผู้คนต่างถิ่นเข้ามาตั้งถิ่นฐานภายในชุมชนมากขึ้น ที่เกิดจากการขยายตัวของตัวเมืองเชียงใหม่มากขึ้นเรื่อยๆ มีผลทำให้เกิดความหลากหลายขึ้นภายในหมู่บ้าน และจะมีผลต่อความเปลี่ยนแปลงต่อวิถีชีวิตอีกมากมายที่เข้ามาแทนที่ของเก่าที่สืบทอดมาจากยุคก่อนเมื่อเข้าสู่ยุคแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

(4) ยุคแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พ.ศ.2504 - ปัจจุบัน(พ.ศ.2554)

แผนพัฒนาฉบับที่ 1 (พ.ศ.2504-2509) เรียกว่า “แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ” และตั้งแต่แผนพัฒนาฉบับที่ 2 (พ.ศ.2510-2514) เรียกว่า “แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ” เพื่อสร้างการพัฒนาสมัยใหม่ให้ประเทศไทยทันสมัย ซึ่งแผนพัฒนาฉบับแรกและฉบับที่ 2 เน้นการพัฒนาด้านเศรษฐกิจเป็นสำคัญโดยเฉพาะการลงทุนในสิ่งก่อสร้างขั้นพื้นฐาน เช่น การคมนาคมและขนส่ง การชลประทาน การไฟฟ้า สาธารณูปการ ฯลฯ โดยรัฐจะสนับสนุนเพื่อปูพื้นฐานให้มีการลงทุนของเอกชนเป็นหลัก ส่วนแผนพัฒนาฉบับที่ 3 มีการพัฒนามุ่งทิศทางการเศรษฐกิจตามเดิม เพื่อลดช่องว่างของรายได้ประชากรที่ห่างกันมากขึ้น อันเป็นผลมาจากการพัฒนาของสองแผนแรก พยายามกระจายรายได้และบริการทางสังคมเข้าสู่ชนบท โดยเฉพาะปรับปรุงสถาบันและองค์กรทางด้านเกษตรและสินเชื่อ ซึ่งเป็นการพัฒนาที่เริ่มจากถนนหนทางและการเกษตรเป็นสำคัญ เพราะเหมาะกับสภาพของประชาชนที่ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกร และสร้างความมั่นคงเพื่อป้องกันการแทรกซึมของคอมมิวนิสต์

หลังจากมีการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่พ.ศ.2504 เป็นต้นมา รัฐบาลได้กระจายสาธารณูปโภคเข้าสู่ชุมชนบริเวณโรงเรียนคำเที่ยงอนุสรณ์ โดยเฉพาะหลังจากมีการขยายถนนท่าแพ มีการสร้างสถานที่ราชการต่างๆ ขึ้น ตัวเมืองเชียงใหม่ก็ได้ขยายตัวออกอย่างรวดเร็ว มีการขยายการลงทุนจากนายทุนภายนอกเข้ามาในหมู่บ้านมากขึ้น บริเวณโรงเรียนคำเที่ยงอนุสรณ์จึงเป็นเขตตัวเมืองที่ขยายตัวอย่างรวดเร็ว เกิดความเปลี่ยนแปลงต่างๆ กับวิถีชีวิตของชาวบ้านบริเวณนี้มากกว่ายุคก่อนหน้านี้อย่างมาก เริ่มมีสีเข้ามาตั้งทำให้ค่อยๆ เลิกการค้าขายนำข้าวมาสีที่โรงสีแทนส่งผลถึง “มองดำข้าว” ที่เคยมีอยู่ทุกหลังคาเรือนก็หมดหน้าที่ลงไป

ถนนท่าแพด้านหน้าวัดมหาวนเมื่อพ.ศ.2522

(ที่มา : บุญเสริม สาตราภัย)

การคลอดลูกหรือการรักษาพยาบาลแบบโบราณได้หายไป เพราะคนที่ชำนาญได้เสียชีวิต และการเดินทางไปโรงพยาบาลสะดวกสบาย การรักษาโดย “หมอเมือง” ที่ใช้ยาสมุนไพรประกอบกับการเสกเป่าด้วยคาถาอาคมก็หมดไป ชาวบ้านนิยมไปรักษาที่โรงพยาบาลสวนดอก บ้านเริ่มนิยมซื้อเรือนเก่าที่สร้างด้วยไม้ยกพื้นสูงกลายมาเป็นสร้างด้วยปูนหรือครึ่งไม้ครึ่งปูน มีคนภายนอกเริ่มย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานบริเวณนี้มากขึ้น

มีการสร้างอาคารที่พักอาศัยให้เช่า สร้างอาคารร้านค้า ตลอดจนถึงผู้ที่เคยมีที่นาที่เลิกทำนาได้ขายให้สร้างบ้านเรือนและร้านค้าต่างๆ วัวควายที่เลี้ยงและล้อเกวียนก็หมดหน้าที่ตามไปด้วย ชาวบ้านก็ขายวัวควายจนหมดไปจากชุมชน ข้าวสายพันธุ์โบราณที่เคยปลูกก็หายไป ถนนภายในชุมชนเดิมเป็นทางเดินเล็กๆ ก็ขยายทำเป็นถนนลูกรังและพัฒนาเป็นถนนลาดยางในที่สุด จึงกล่าวได้ว่าในยุคแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติทำให้ชุมชนบริเวณโรงเรียนคำเที่ยงอนุสรณ์เงินเปลี่ยนแปลงไปจากวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมเป็นอย่างรวดเร็ว

ตอนที่ 2 สมบัติสาธารณะของชุมชนบริเวณโรงเรียนคำเที่ยงอนุสรณ์

สมบัติสาธารณะของชุมชนบริเวณโรงเรียนคำเที่ยงอนุสรณ์ คือ พื้นที่ที่คนในชุมชนสามารถมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของ หรือมีส่วนเกี่ยวข้องสัมพันธ์ และได้ช่วยกันสืบทอดดูแลรักษา มีทั้งสมบัติชุมชนในด้านที่เป็นกายภาพสามารถมองเห็นจับต้องได้ และสมบัติชุมชนที่เป็นจินตภาพหรือเกิดจากคติความเชื่อ สมบัติชุมชนที่เป็นกายภาพ เช่น วัดอุบลุด วัดแสนฝาง วัดมหาวัน ประตู่ท่าแพชั้นใน (ประตูเชียงเรือก) ประตู่ท่าแพชั้นนอก ประตูช้างม่อย โรงเรียนเทศคำเที่ยงอนุสรณ์ และหอผีต่างๆ เป็นต้น ส่วนสมบัติชุมชนที่เป็นจินตภาพร่วมกัน เช่น ประเพณีพิธีกรรมต่างๆ ทั้งที่เกี่ยวกับพุทธและผี เป็นต้น

สมบัติสาธารณะทางกายภาพของชุมชนบริเวณโรงเรียนคำเที่ยงอนุสรณ์

(1) วัดอุบลุด

วัดอุบลุดเดิมมี 2 วัดอยู่ติดกัน คือ วัดอุบลุดนอกอยู่ทางทิศตะวันตก กับวัดอุบลุดใน(อุบลุดมาน)อยู่ทางทิศตะวันออก ภายหลังวัดอุบลุดในหรืออุบลุดมานได้ร้างไป จึงได้สร้างเป็นพุทธสถานเชิงใหม่ ส่วนวัดอุบลุดในนั้นก็ยังเป็นวัดที่มีพระสงฆ์สามเณรจำพรรษาเรียกว่า “วัดอุบลุด” สืบมาจนถึงปัจจุบัน

แผนที่แสดงที่ตั้งวัดอุบลุดนอก(อุบลุดไทย)กับวัดอุบลุดใน(อุบลุดมาน)ในสมัยพระเจ้าอินทวิชยานนท์

ด้านทิศเหนือของวัดคือบริเวณที่ตั้งโรงเรียนคำเที่ยงอนุสรณ์ในปัจจุบัน

(ที่มา : แผนที่สมัยพระเจ้าอินทวิชยานนท์, พ.ศ.2416 – 2440)

(2) วัดแสนฝาง

วัดแสนฝาง หรือ วัดแสนฝ่ง วัดแสนฝางแห่งนี้ได้รับการสนับสนุนบูรณะจากเจ้าผู้ครองนคร เชียงใหม่และเจ้านายฝ่ายเหนือ รวมถึงคบคิดคือ รองอำมาตย์เอกหลวงโยนการพิจิตร(พญาตะก่าปานใหญ่ อุปโยคิน)และแม่บัวจิ้น อุปโยคิน และภรรยา เจ้าอาวาสแสนฝางที่มีชื่อเสียง คือ ครูบาปัญญาเถระ เมื่อครูบาปัญญาเถระ มรณภาพแล้ว เจ้าอาวาสองค์ใหม่ คือ ครูบาโสภณเถระ(ครูบาเดิม) ท่านผู้นี้เริ่มบูรณะปฏิสังขรณ์เสนาสนะใหม่ กล่าวคือ ได้ก่อสร้างเสริมพระเจดีย์เก่าทำใหม่แบบพม่า คือเลียนแบบมาจากพระเจดีย์ชะเวดากอง ที่เมืองย่างกุ้ง โดยทำอย่างปราณีตสวยงาม นับว่าเอาช่างมาจากเมืองมณฑลเย่ ประเทศพม่า พระเจดีย์องค์นี้มีสัดส่วนทรวดทรงสวยงามเด่นสง่า

ครูบาโสภณ(ครูบาเดิม) ได้สร้างอุโบสถ กุฏิเจ้าอาวาส ศาลาบำเพ็ญกุศลจำนวน 4 หลัง รวมทั้งรูปพญานาค 2 ตัวที่ข้างประตูวัด เมื่อเสร็จแล้วครูบาโสภณเถระและหลวงโยนการพิจิตร พร้อมด้วยศรัทธาสาธุชนได้ทำการฉลองเสนาอาสนะ พอดีขณะนั้นเป็นเวลาที่จะพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 เสด็จสวรรคต หลังจากบำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานเพลิงศพรัชกาลที่ 5 แล้ว พระราชชายาเจ้าดารารัศมีได้กลับมาประทับที่เมืองเชียงใหม่ ได้ทำการถ่ายซื้อเอาพระอุโบสถจากหลวงโยนการพิจิตรเป็นมูลค่า 1,000 รูปี และได้ทำพิธีฉลองยกถวายพระอุโบสถอุทิศกุศลแด่ดวงวิญญาณพระเจ้าอินทวิชยานนท์และเจ้าทิพเกษรครูบาเดิม ผู้นี้ นอกเหนือจากเป็นผู้พัฒนาวัดแสนฝางแล้ว ยังเป็นผู้ที่เป็นหลักในการช่วยเหลือครูบาศรีวิชัย สร้างถนนขึ้นดอยสุเทพอีกด้วย

(3) วัดมหาวัน

วัดมหาวัน หรือ วัดมหาวนาราม เดิมบริเวณนี้เป็นป่าและเป็นเส้นทางเดินของคนในเมืองจากประตูเชียงใหม่ไปยังท่าน้ำปิง เดิมบริเวณถนนท่าแพมีชาวพม่า ชาวไทใหญ่ และชาวตองสูมาพักอาศัยอยู่จำนวนมากเนื่องจากส่วนใหญ่มีความสามารถทางทำไม้จึงเข้ามารับช่วงสัมปทานทำป่าไม้จากบริษัททำไม้ของประเทศอังกฤษ และอีกส่วนหนึ่งมาเป็นลูกจ้างและค้าขาย ต่อมาแต่งงานกับคนพื้นเมืองจึงสร้างบ้านตั้งรกรากอยู่บริเวณถนนท่าแพ หลักฐานที่สืบทอดมาถึงปัจจุบัน คือ กลุ่มพ่อค้าชาวพม่า ชาวไทใหญ่และชาวตองสูที่มีฐานะดีได้เข้าอุปถัมภ์และบูรณะอาคารทางศาสนาโดยใช้ช่างชาวพม่า ชาวไทใหญ่และคนเมือง ดังนั้นสิ่งปลูกสร้างละแวกนี้จึงมีศิลปะผสมผสานกลมกลืนกันอย่างสวยงามในวัดมีวิหารวัดแบบพม่าอยู่บริเวณด้านตะวันตกของวัด มีประวัติว่าสร้างโดยพ่อเลี้ยงหม่องปัด ชาวพม่า ภรรยาชื่อ นางคำหอม บุตรสาวของนายดู่และนางปิ่น บ้านอยู่ตรงข้ามวัดไปทางตะวันตก อาชีพทำไม้โดยรับช่วงจากบริษัทบริติชเบอร์เนียว ทำหน้าที่ชักลากไม้ทั้งจากออบหลวง แม่แจ่ม ปาย และสันกำแพง เจ้าอาวาสวัดมหาวันองค์ปัจจุบัน คือ พระครูมนูญธรรมาภรณ์

(4) ประตู่เชียงเรือก

ประตู่เชียงเรือก หรือ ประตูช้างเล็ก เป็นประตูกำแพงเวียงเชียงใหม่ชั้นในด้านทิศตะวันออก ปัจจุบันรู้จักกันในชื่อ “ประตูท่าแพ” ประตูเชียงเรือกสร้างขึ้นในสมัยพญามังรายเมื่อพ.ศ.1839 เดิมกำแพงเวียงเชียงใหม่ชั้นในก็ก่อด้วยดินแล้วมีการก่อเป็นกำแพงอิฐในพ.ศ.2060 ดังปรากฏในตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ว่า

“...ปลีรวายใจ้สกราช ๘๗๘ ตัว ชาวเชียงใหม่ ชาวต่างเมืองปั่นดินละอิด จักก่อเม
กเวียงเชียงใหม่ ในปลีเมืองเป้าสกราช ๘๗๘ ตัว เจ้าพระญาแก้วหื้อหมื่นพิงยั้งก่อเวียง
เชียงใหม่ปลีเดียนั้น...”³⁰

ส่วนชื่อประตูเชียงเรือกนั้นยังมีการเรียกว่าถึงช่วงพ.ศ.2369 ดังเจ้าอุปราชา(เจ้าหนานมหาวงศ์) เจ้าอุปราชาในสมัยเจ้าหลวงพุกทวงศ์ เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ องค์ที่ 4 (พ.ศ.2369 – 2389) เป็นแม่ทัพเมืองนครเชียงใหม่ยกกองทัพเพื่อไปช่วยสยามปราบเจ้าอนุวงศ์ เจ้าผู้ครองนครเวียงจันทน์(พ.ศ.2346 – 2370) เมื่อพ.ศ.2369 ยังเรียกประตูนี้ว่าประตูเชียงเรือก และเสด็จผ่านประตูท่าแพที่เป็นประตูเวียงเชียงใหม่ชั้นนอก(กำแพงดิน)บริเวณหน้าวัดแสนฝาง “...เจ้าเสด็จยกจตุรงค์เสนาโยธาออกจากเวียงด้วยประตูเชียงเรือกและ(ประตู)ท่าแพ กล้าวันออก ไพลึงกลางท่งหนองช้างคลาน หัดถึราชยานที่นั่งมั่งคละตัวชื่อปราบเมืองมา...”³¹ ต่อมาในสมัยพระเจ้าอินทวิชยานนท์(เจ้าอินทนนท์) พระเจ้านครเชียงใหม่ องค์ที่ 7 (พ.ศ.2416 – 2440) ได้ปรากฏหลักฐานมีการเรียกชื่อประตูเชียงเรือกว่า “ประตูท่าแพชั้นใน” และประตูท่าแพเดิมเป็น “ประตูท่าแพชั้นนอก” ภายหลังชื่อประตูท่าแพชั้นนอกหน้าวัดแสนฝางออกจึงเรียกประตูท่าแพชั้นในว่า “ประตูท่าแพ” ในบทชอนน้อยไชยยาที่แต่งโดยท้าวสุนทรพจนกิจ(ใหม่บุญมา สุกันธศีล) ชาวบ้านฮ่อมหน้าประตูท่าแพ กวีคนโปรดของพระราชชาเจ้าดารารัศมี พระราชธิดาในพระเจ้าอินทวิชยานนท์ได้แต่งบทชอนไว้ว่า “ประตูเชียงเรือกกลายเป็นประตูก่อต่ำแป” ซึ่งประตูท่าแพนี้ก็มีการรื้อถอน จนกระทั่งประมาณ พ.ศ.2508 เทศบาลนครเชียงใหม่ได้มีการขยายพื้นที่วจจรได้มีการรื้อกำแพงเวียงเชียงใหม่ชั้นใน พ.ศ.2509 - 2512 มีการปรับปรุงรูปแบบประตูเมือง และได้มีการก่อสร้างขึ้นมาใหม่อีกครั้งเมื่อพ.ศ.2528 – 2529 โดยอาศัยหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีประกอบกับภาพถ่ายประตูเมืองเชียงใหม่ประตูหนึ่ง ซึ่งถ่ายเมื่อพ.ศ.2442³²

³⁰ ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่, ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ฉบับเชียงใหม่ ๓๐๐ ปี, (อ้างแล้ว), หน้า 85.

³¹ ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่, ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ฉบับเชียงใหม่ ๓๐๐ ปี, (อ้างแล้ว), หน้า 167.

³² มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ทำบุญเมือง หน่วยพิธีประตู่สวนดอก ๒๗ พฤษภาคม ๒๕๕๒, (เอกสารอัดสำเนา, 2552), หน้า 13.

ภาพประตูหนึ่งของเวียงเชียงใหม่
ที่ใช้เป็นต้นแบบสร้างประตูท่าแพ(เชียงใหม่) ถ่ายเมื่อพ.ศ.2442
(ที่มา : นานบุณมา ภิญโญ)

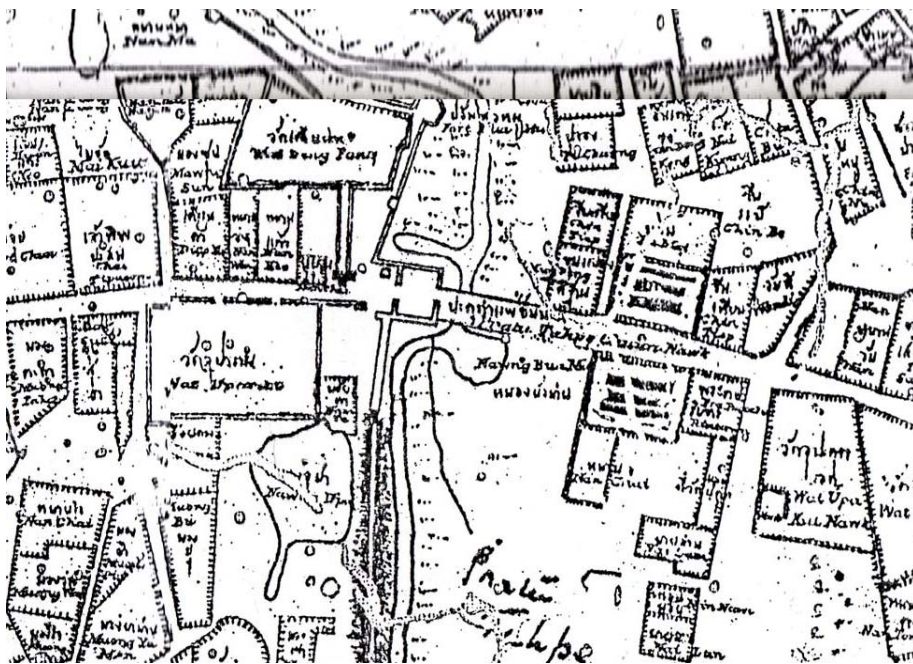

ภาพประตูท่าแพ(เชียงใหม่)ในแผนที่สมัยพระเจ้าอินทวิชยานนท์มีลักษณะเป็นประตู 2 ชั้น
(ที่มา : แผนที่สมัยพระเจ้าอินทวิชยานนท์, พ.ศ.2416 – 2440)

(5) ประตู่ท่าแพ

บริเวณประตู่ท่าแพอยู่ที่ข้างวัดแสนฝาง ต่อมาในสมัยพระเจ้าอินทวิชยานนท์ปรากฏเรียกว่า “ประตู่ท่าแพชั้นนอก” เพื่อให้แยกจาก “ประตู่ท่าแพชั้นใน” (ประตูเชียงเรือก) ชื่อประตู่ปรากฏหลักฐานว่าช่วงที่พญาจำบ้าน(บุญมา)ได้รับกับโปหั่วขาว แม่ทัพชาวพม่าผู้รักษาเมืองเชียงใหม่ ที่กลางเวียงเชียงใหม่ แต่สู้ไม่ได้จึงได้หนีไปพึ่งโปเจียก แม่ทัพหลวงของพม่า แล้วพญาจำบ้านได้พักอยู่ที่ประตู่ท่าแพเพื่อให้คนส่งข่าวถึงเจ้าหลวงกาวิละ เมืองนครลำปางทำการ “พินม่าน” โดยที่โปเจียกเข้าใจว่าพญาจำบ้านจะช่วยโจมตีกรุงธนบุรี

“...โปเจียกหลวงพลึงว้ายจากผ้าขาวพินนา พาพระญ่าจำบ้านคืนมาเชียงใหม่ มาขอบยังอยู่ประตู่ท่าแพ...”³³

ภาพประตู่ท่าแพ(ประตู่ท่าแพชั้นนอก)ในแผนที่สมัยพระเจ้าอินทวิชยานนท์
มีลักษณะเป็นประตู 2 ชั้นเหมือนประตูเชียงเรือก(ประตู่ท่าแพชั้นใน)

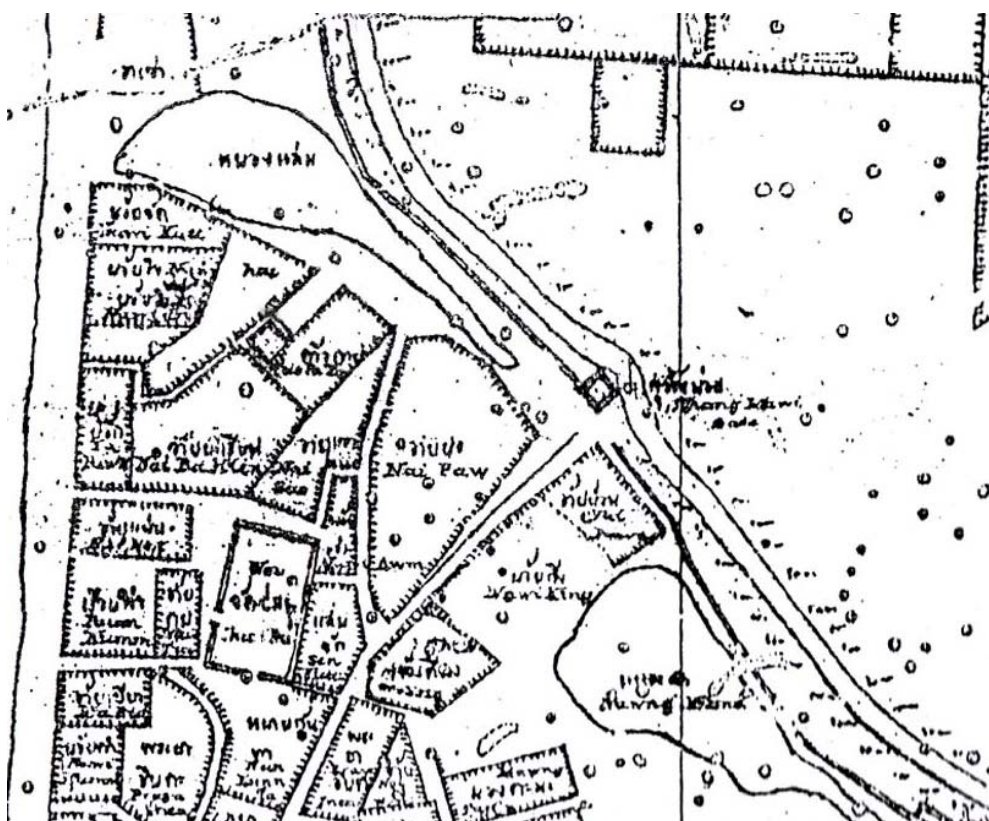
(ที่มา : แผนที่สมัยพระเจ้าอินทวิชยานนท์, พ.ศ.2416 – 2440)

³³ ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่, ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ฉบับเชียงใหม่ ๓๐๐ ปี, (อ้างแล้ว), หน้า 112.

(6) ประตู่ช้างม้อย

ประตู่ช้างม้อยปรากฏร่องรอยสำคัญบริเวณถนนช้างม้อย(สายเก่า) จากประตูท่าแพชั้นใน(เชียงเรือก)ตรงไปกำแพงชั้นนอก ผ่านวัดร้างบริเวณช้างหนองหล่ม (ปัจจุบันยังมีเจดีย์ที่ได้รับการบูรณะแล้ว สันนิษฐานว่าคือวัดช้างม้อยหรือวัดเจ็วใกล้ประตู่ช้างม้อย) เพื่อออกสู่บริเวณน้ำแม่จ่าและแม่น้ำปิง กำแพงชั้นนอกด้านนี้ถูกรื้อเมื่อประมาณ พ.ศ.2453 - 2458 ที่ตั้งประตู่ช้างม้อย(เก่า)ในปัจจุบันเป็นสถานบันเทิงลาสเวกัส

ต่อมาเมื่อมีการตัดถนนช้างม้อยสายใหม่(สายปัจจุบัน)เชื่อมต่อกับถนนราชวิถี โดยเปิดช่องประตูชั้นในตรงจุดเชื่อมได้เกิดมีการสร้างประตู่ช้างม้อย(ใหม่)ขึ้นมาใหม่ ซึ่งปัจจุบันใน วันขึ้น 9 ค่ำ เดือน 9 (ประมาณเดือนมิถุนายน) เมื่อทำบุญเมืองเชียงใหม่ ชาวบ้านบริเวณประตู่ช้างม้อยจะทำการ ตักบาตรพระจำนวน 108 รูปที่ประตู่ช้างม้อย³⁴

ภาพประตู่ช้างม้อยในแผนที่สมัยพระเจ้าอินทวิชยานนท์

(ที่มา : แผนที่สมัยพระเจ้าอินทวิชยานนท์, พ.ศ.2416 – 2440)

³⁴ สัมภาษณ์แม่อุ๊ยบุญศรี หาญไฟฟ้า อายุ ๘๐ ปี บ้านชมพู ตำบลช้างม้อย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ วันที่ 13 ธันวาคม พ.ศ.2553

ประตูช้างม้อย(ใหม่)ที่สร้างขึ้นเมื่อมีการตัดถนนช้างม้อยสายใหม่

ในส่วนของผู้เขียนบุคคลที่ถือว่าเป็นสมบัติชุมชนของชุมชนบริเวณ โรงเรียนคำเที่ยงอนุสรณ์
คือ

(1.1) หลวงอนุสารสุนทร

หลวงอนุสารสุนทร นามเดิมคือ นายสุนธีร์
ช้วย่งแสง เกิดเดือน 12 ปีเถาะ ตรงกับเดือนพฤศจิกายน
พ.ศ. 2410 เป็นบุตรของนายด้อย นางแวน แซ่หั่ว เป็น
ชาวบ้านทุ่งกู่ช้าง อำเภอปากช่อง จังหวัดลำพูน มีพี่น้อง
ร่วมมารดา 6 คนเป็นชาย 4 หญิง 2 ต่อมาเมื่ออายุได้
16 ปีครอบครัวได้อพยพมาอยู่ที่บ้านวัดเกต ตำบลวัดเกต
การาม อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

นายสุนธีร์อายุได้ 21 ปีแต่งงานกับนางคำเที่ยง ซึ่ง
เป็นบุตรสาวคนแรกของนายก๊ก นางทิพย์ บุรี มีบุตรธิดา 3
คน คือ

1. บุตรชายคนที่ 1 ถึงแก่กรรมเมื่ออายุได้ 11
เดือน

หลวงอนุสารสุนทร
(สุนธีร์ ช้วย่งแสง)

2. นางกิมฮ้อ ชุติมา
3. นายแพทย์ยงค์ ชุติมา

ต่อมาได้แต่งงานกับ นางอโนชา อนุสารสุนทร มีบุตรธิดา 5 คน คือ

1. นายสังัด บรรจงศิลป์
2. นายเชื้อ อนุสารสุนทร
3. นางสาวกรองทอง ชุติมา
4. นายวิวัฒน์ ชุติมา
5. นายชัชวาลย์ ชุติมา³⁵

เมื่ออายุ 16 ปี ได้เรียนภาษาไทยกับพระภิกษุที่วัดอุปกุศไทย จนอ่านออกเขียนได้ และยังสามารถเรียนวิชาติดลูกคิดกับอักษรพื้นเมือง (ตัวเมือง) จนมีความชำนาญ หลวงอนุสารสุนทร เป็นผู้ริเริ่มเอาสินค้าเกษตรจากลำนานาบรรทุกเรือค้าต่อไปขายกรุงเทพและนำเอาสินค้า เช่น เครื่องใช้ ยาและอาหารกระป๋อง ฯลฯ จากต่างประเทศมาขายที่เชียงใหม่ ถือได้ว่าเป็นผู้บุกเบิกธุรกิจการค้าของเมืองเชียงใหม่ หลวงอนุสารสุนทร เป็นนักถ่ายรูป โดยได้รับการถ่ายทอดมาจากพระยาเจริญราชไมตรี(จำนงค์ อำมาตย์กุล) หลวงอนุสารสุนทร ได้สร้างโรงเรียนชว่งแสง และต่อมาเปลี่ยนชื่อตามบรรดาศักดิ์ของท่านเป็นชื่อโรงเรียน "อนุสารสุนทร" หลวงอนุสารสุนทรได้สร้างตึกประสูติสถานให้โรงพยาบาล แมคคอร์มิค และสร้างตึกให้สุศาลาของเทศบาลเชียงใหม่ และอื่นๆอีกหลายแห่ง

วันที่ 27 มกราคม พุทธศักราช 2453 นายสุนธี ได้รับพระราชทานสัญญาบัตรเป็น ขุนอนุสารสุนทร และเมื่อวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2467 ได้รับพระราชทานสัญญาบัตรเลื่อนเป็นหลวงอนุสารสุนทร เป็นกรรมการพิเศษ ในจังหวัดเชียงใหม่ หลวงอนุสารสุนทรถึงแก่กรรม วันที่ 9 ตุลาคม พ.ศ. 2477

(1.2) นางคำเที่ยง อนุสารสุนทร

นางคำเที่ยง อนุสารสุนทร (คำเที่ยง ชุติมา) เป็นธิดาคนแรกของนายก๊ก นางทิพย์ บุรี เกิดเมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน พ.ศ. 2411 พออายุได้ 14 ปีตามารดาถึงแก่กรรม จึงได้มาอาศัยอยู่กับน้ำหญิง จนกระทั่งได้สมรสกับนายสุนธี ชว่งแสง (คุณหลวงอนุสารสุนทร) ซึ่งเป็นคบคิดที่มีชื่อเสียง ที่ทำการค้าขายอยู่ถนนวิชยานนท์ คือห้างหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคลอนุสารเชียงใหม่

³⁵ สำนักศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏเชียงใหม่, เรือนอนุสารสุนทร หอดนตรีพื้นบ้านล้านนา, (เชียงใหม่ : ธาราทองการพิมพ์, 2542), หน้า 2 – 3.

นางคำเที่ยง อนุสารสุนทร เป็นบุคคลที่มีสติปัญญาเฉลียวฉลาดมาตั้งแต่เยาว์ สามารถอ่านหนังสือไทยเหนือ ไทยกลางได้อย่างคล่องแคล่วโดยเฉพาะเป็นผู้ที่มีความรู้เรื่องการค้าขายเป็นอย่างดี จึงได้ช่วยสามีทำการค้าขายจนรุ่งเรืองและท่านยังเป็นบุคคลที่มีอุปนิสัยรักในการทำบุญกุศลเป็นอย่างดีจึงจะเห็นได้จากการสร้างเสนาสนะต่างๆ ในวัดพระสิงห์ สร้างโรงพยาบาลสุขาภิบาล เชียงใหม่ (โรงพยาบาลเทศบาลนครเชียงใหม่ปัจจุบัน) ศาลาพระสงฆ์ และโรงพยาบาลในการคลอดบุตร โรงพยาบาลแมคคอร์มิค สร้างวิหารหอไตรในวัดอุปคุต ดิक्คำที่ขงนฤมิต (โรงเรียนคำเที่ยงอนุสรณ์) เป็นต้น

นางคำเที่ยง อนุสารสุนทร มีบุตรชายหญิงกับคุณหลวงอนุสารสุนทรทั้งหมด 3 คน คือ

บุตรชายคนที่ 1 ถึงแก่กรรมเมื่ออายุได้ 11 เดือน

บุตรสาวคนที่ 2 นางกิมฮ้อ นิมานเหมินท์ (สมรสกับนายกี นิมนานเหมินท์)

บุตรชายคนที่ 3 นายแพทย์ยงค์ ชูติมา

พอลายปี พ.ศ. 2472 นางคำเที่ยง อนุสารสุนทร เริ่มป่วยด้วยโรคมะเร็ง จนกระทั่งได้ถึงแก่กรรมลงเมื่อ วันที่ 24 พฤศจิกายน พ.ศ. 2473³⁶

(7) โรงเรียนคำเที่ยงอนุสรณ์

ชุมชนบริเวณโรงเรียนคำเที่ยงอนุสรณ์มีการเรียนการสอนในโรงเรียนแบบตะวันตก แทนการบวชเรียนภายในวัดแบบโบราณหลังจากมีพระราชบัญญัติประถมศึกษาพ.ศ.2464 แล้ว 2 ปี พระราชบัญญัติฉบับนี้ต้องการให้เด็กทุกคนทั้งชายและหญิงที่มีอายุตั้งแต่ 7 - 14 ปีได้เล่าเรียนในระดับประถมศึกษา ซึ่งโรงเรียนคำเที่ยงอนุสรณ์เดิมเป็นโรงเรียนประชาบาลประจำตำบลท่าศาลาประดิสฐ์ โดยมีขุนอนุกรรราชกิจ(ตัวเถา ต้นขุนฮวด)เรียไรเงินบริจาคจากข้าราชการพ่อค้าประชาชนสร้างเป็นอาคารเรียน เริ่มเปิดทำการเรียนการสอนเมื่อวันที่ 30 มีนาคม พ.ศ.2466 ต่อมาขุบโรงเรียนประจำตำบลและเปิดเป็นโรงเรียนสตรีประจำจังหวัดเชียงใหม่ รับเฉพาะนักเรียนหญิง เริ่มเปิดทำการเรียนการสอนตั้งแต่วันที่ 1 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2468

ส่วนโรงเรียนประจำตำบลท่าศาลาประดิสฐ์ได้ย้ายมาตั้งในบริเวณที่เป็นโรงเรียนคำเที่ยงอนุสรณ์ในปัจจุบัน ขณะนั้นเป็นพื้นที่ของที่ว่าการอำเภอเมืองเชียงใหม่หลังเก่า(ได้ย้ายที่ว่าการอำเภอเมืองเชียงใหม่มาตั้งขึ้นใหม่ที่ตำบลศรีภูมิในปัจจุบัน) มีนางทองอยู่ วสันตทัศน์ รักษาการตำแหน่งครูใหญ่ ซึ่งอาคารเรียนมีสภาพที่เก่าและชำรุดมากทางโรงเรียนจึงได้ปรึกษาหลวงอนุสารสุนทร(สุนัขขี้ขวย่ง)กับนางคำเที่ยง อนุสารสุนทร คหบดีที่มีบ้านติดกับโรงเรียน ซึ่งท่านทั้ง 2 ก็เห็นชอบด้วยจึงสร้างตึกขึ้น 1 หลังใช้ชื่อว่า “ดิक्คำที่ขงนฤมิต” พร้อมกับได้ทำหนังสือมอบให้กับ

³⁶ อุณณ์ ชูติมา, พิธีบวงสรวงดวงวิญญาณบรรพชนจากสิบสองปันนา(ผีปู่ย่า),(เชียงใหม่ : ลานนาการพิมพ์, 2530), หน้า 18 – 19.

กระทรวงศึกษาธิการเพื่อใช้ประโยชน์ต่อไป ทางกระทรวงศึกษาธิการจึงตั้งชื่อของโรงเรียนว่า “โรงเรียนคำเที่ยงอนุสรณ์” โดยมีพระราชยาเจ้าดารารัศมี เสด็จทรงเปิดโรงเรียนเมื่อวันที่ 3 มีนาคม พ.ศ.2473

พ.ศ. 2473 เปิดสอนชั้น ประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ต่อมาเปลี่ยนเป็นชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ต่อมา ตัดชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ออก คงเหลือชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และเป็นสาขาของ โรงเรียนวัดโนนทัยพายัพ โดยเปิดรับเฉพาะนักเรียนหญิง เมื่อเรียนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 (ม. 3) ก็สามารถเข้าเรียนต่อในโรงเรียนวัดโนนทัยพายัพได้โดยไม่ต้องสอบเข้า

พ.ศ. 2484 เปิดทำการสอนระดับวิชาชีพการเรือนชั้นสูง โดยตัดชั้นมัธยมศึกษาที่ยังเหลือ ออกไปที่ละชั้นจนหมด คงเหลือแต่โรงเรียนการเรือนชั้นสูง ซึ่งเป็นสาขาโรงเรียนการเรือนพระนคร

พ.ศ. 2492 เปิดทำการสอนชั้นอนุบาล (โรงเรียนอนุบาลเชียงใหม่) กับ การเรือนชั้นสูง

พ.ศ. 2494 โรงเรียนอนุบาลเชียงใหม่ ย้ายไปอยู่สถานที่ใหม่ (วัดกิตติ) คงเหลือเฉพาะ โรงเรียนการเรือนชั้นสูง

พ.ศ. 2502 ได้โอนกิจการการเรือนชั้นสูงเข้าเป็นส่วนหนึ่งของโรงเรียนฝึกหัดครูเชียงใหม่ เปิดทำการสอนชั้นประกาศนียบัตรวิชาการ(ป.กศ) และเปิดทำการสอนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 3 ควบคู่ไปกับระดับ ป.กศ.

พ.ศ. 2503 โรงเรียนฝึกหัดครูเชียงใหม่โอนกิจการโรงเรียนคำเที่ยงอนุสรณ์ ให้เป็นของ กรมสามัญ เปิดสอนเฉพาะชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

พ.ศ. 2505 เปิดทำการสอนระดับชั้นประถมศึกษาตอนปลาย (ป.5 - 7) ตามนโยบายแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2503

พ.ศ. 2519 เปิดทำการสอนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ตามนโยบาย แผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2503 จำนวน 12 ห้องเรียน โดยสอนควบคู่ไปกับชั้นประถมศึกษาตอนปลาย (ป.5 - 7)

พ.ศ. 2520 กระทรวงศึกษาธิการเปลี่ยนแปลงนโยบายการศึกษา สั่งให้ โรงเรียนทำการสอน ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จึงเปิดรับสมัครนักเรียนชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 2 ห้องเรียน และให้ งดรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ในปีการศึกษานี้โรงเรียนจึงเปิดสอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ชั้น ประถมศึกษาปีที่ 5 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 และมัธยมศึกษาปีที่ 1³⁷

ปรัชญาโรงเรียน

“อดุตาหิ อดุโน นาโถ ตนแลเป็นที่พึ่งแห่งตน”

³⁷ โรงเรียนคำเที่ยงอนุสรณ์, เอกสารประวัติโรงเรียนคำเที่ยงอนุสรณ์.

คำขวัญโรงเรียน

“อนามัยดี มีความรู้ เชิดชูธรรม”

วิสัยทัศน์โรงเรียน

“โรงเรียนคำเที่ยงอนุสรณ์จัดการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างมีคุณภาพโดยชุมชนมีส่วนร่วมมุ่งเน้นให้นักเรียนมีวิถีชีวิตตาม ระเบียบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้คุณค่าศิลปวัฒนธรรมไทย ดำรงชีวิตเศรษฐกิจพอเพียง มีคุณธรรมจริยธรรม มีสุขภาพดี ใช้เทคโนโลยีเป็น อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม”

โรงเรียนคำเที่ยงอนุสรณ์

ตอนที่ 3 การสร้างและรื้อฟื้นประวัติศาสตร์ของชุมชนบริเวณโรงเรียนคำเที่ยงอนุสรณ์

ชุมชนบริเวณโรงเรียนคำเที่ยง
อนุสรณ์เริ่มมีการสร้างและรื้อฟื้น
ประวัติศาสตร์ของชุมชนอย่างชัดเจนมา
ตั้งแต่ช่วงทศวรรษ 2540 เป็นต้นมา คณะครู
และปราชญ์ของหมู่บ้านได้พยายามค้นคว้า
ความเป็นมาของหมู่บ้าน แหล่ง
โบราณสถานบริเวณรายรอบชุมชน
ตลอดจนแหล่งภูมิปัญญาของ ส่วน
ชุมชนวัดอุปคุตก็มีการสักบาตรพระอุปคุต
ในเวลาเที่ยงคืนตามความเชื่อของชาวล้านนา
โดยจัดเป็นงานประเพณีสักบาตรพระอุปคุต
ทุกๆ วันพุธที่ตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ หรือที่
เรียกตามแบบล้านนาว่า “เป็งปู้ด” มีการประชาสัมพันธ์และจัดพิธีใหญ่โตเป็นที่รู้จักไปทั่วประเทศ
ในช่วง “เป็งปู้ด”

ประเพณีสักบาตรพระอุปคุต หรือ “ใส่บาตรเป็งปู้ด”
ที่วัดอุปคุต เชียงใหม่

บรรณานุกรม

- กษ.แผนที่เมืองเชียงใหม่สมัยพระเจ้าอินทวิชยานนท์ พ.ศ.2416 - 2440
 ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา. รายชื่อวัดและนิกายสงฆ์โบราณในเชียงใหม่. เอกสารอัดสำเนา,
 2518.
- มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ทำบุญเมือง หน่วยพิธีประสูติสวนดอก ๒๗ พฤษภาคม ๒๕๕๒.
 เอกสารอัดสำเนา, 2552.
- โรงเรียนคำเที่ยงอนุสรณ์. เอกสารประวัติโรงเรียนคำเที่ยงอนุสรณ์.
 _____. อลาสถาบัน โรงเรียนคำเที่ยงอนุสรณ์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2533.
 เชียงใหม่ : ครองช้าง, 2533.
- ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่. ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ฉบับเชียงใหม่ ๗๐๐ ปี. เชียงใหม่ :
 มิ่งเมือง, 2538.
- สงวน โชติสุขรัตน์. ประชุมตำนานลานนาไทย เล่ม ๒. กรุงเทพฯ : อักษรบริการ, 2515.
- สรัสวดี อ๋องสกุล(ปริวรรต). พื้นเมืองเชียงแสน. กรุงเทพฯ : อัมรินทร์, 2546.
- _____. หลักฐานประวัติศาสตร์ล้านนาจากเอกสารคัมภีร์ใบลานและพับหนังสือ. เชียงใหม่ :
 สถาบันราชภัฏเชียงใหม่, 2536.
- สมหมาย เปรมจิตต์ และคณะ. โครงการอนุรักษ์พระคัมภีร์ล้านนา. เชียงใหม่ : มิ่งเมือง, 2544.
- สำนักศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏเชียงใหม่. เรือนอนุสารสุนทร หอดนตรีพื้นบ้านล้านนา.
 เชียงใหม่ : ธาราทองการพิมพ์, 2542.
- อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว. วัดร้างในเวียงเชียงใหม่. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : โอ. เอส. พริ้นติ้งเฮาส์, ม.ป.ป.
- อนุ เนินหาด. ประวัติชุมชนในเมืองเชียงใหม่(สังคมเมืองเชียงใหม่ เล่ม ๑๐). เชียงใหม่ :
 นพบุรีการพิมพ์, 2548.
- อุณณ์ ชูติมา. พิธีบวงสรวงดวงวิญญาณบรรพชนจากสิบสองปันนา(ผีปู่ย่า). เชียงใหม่ : ลานนา
 การพิมพ์, 2530.

การสัมภาษณ์

- นางบุญปัน อายุ 84 ปี เลขที่ 1 ชุมชนท่าแพ ตำบลศรีภูมิ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
 วันที่ 27 เมษายน พ.ศ.2553.
- นางบุญศรี หาญไฟฟ้า อายุ 80 ปี บ้านชมพู ตำบลช้างม้อ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
 วันที่ 13 ธันวาคม พ.ศ.2553
- ผู้จัดการโรงแรมโมรา ตำบลช้างม้อ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ วันที่ 13 ธันวาคม พ.ศ.2553

นายมนูญ ชีวะพาณิชย์ (เป็นบุตรชายของนายเต็งไฮ้ว แซ่ฮ้ง ลูกเขยของพ่อต๋น
คุณพ่อมนูญเสียชีวิตเมื่อ พฤศจิกายน 2551) สัมภาษณ์โดยครูโรงเรียนเทศบาลดอกเงิน